

Röster om facket och jobbet

Rapport nr 4

Löne- och välfärdsenheten

Maj 2003

Sven Nelander/Ingela Goding

Innehåll

Sammanfattning.....	3
1 Rapportens syfte och underlag.....	14
2 Fackliga förtroendeuppdrag.....	16
3 Deltagande i fackliga möten.....	35
4 Kontakter med de förtroendevalda.....	42
5 Fackligt intresse.....	48
6 Läsning av fackliga tidningar.....	51
7 Synen på det facklig-politiska samarbetet.....	57
8 Upplevd yrkesmässig och klassmässig tillhörighet.....	61
Bilaga: Beslut för att få till stånd en jämnare fördelning av de fackliga uppdragen.....	67
Tabellbilaga.....	69

Material ur rapporten får gärna användas med angivande av källan.

Sammanfattning

För att kunna *förbättra och utveckla den fackliga verksamheten* är det viktigt att få reda på både vad människor anser i en rad olika frågor och hur de faktiska villkoren ser ut.

En intervjuundersökning med ett slumpmässigt urval av anställda i åldrarna 18–64 år har genomförts av Statistiska centralbyrån (SCB) under våren 2002. Såväl LO-medlemmar som medlemmar i TCO och SACO ingår alltså i undersökningen, liksom anställda som inte är anslutna till någon facklig organisation. Sammanlagt har drygt 7 000 personer intervjuats. Det är vanliga löntagare, både arbetare och tjänstemän, som därigenom får komma till tals.

Den första rapporten handlade om fackets roll i vid bemärkelse, bland annat synen på det fackliga medlemskapets värde, vilka frågor som facket i första hand bör arbeta med, hur de anställda ser på fackets inflytande på arbetsplatsen, varför en del väljer att stå utanför facket samt facklig organisationsgrad bland olika grupper av anställda.

I den andra rapporten redovisades de delar i undersökningen som gäller synen på lönesättning och rimliga löneskillnader. Vad anses vara rimlig lön för olika yrken? Hur ser de anställda på förhållandet mellan kvinnors och mäns löner? Vad anser man om löneskillnaderna mellan olika yrkesgrupper i samhället i stort? Vilka faktorer bör påverka lönens storlek?

Den tredje rapporten speglade friheter och förmåner i arbetet. Vilka friheter vad gäller arbetstid och ledighet har olika grupper av anställda? I vilken utsträckning kan de styra sin arbetssituation? Hur vanliga är olika förmåner i arbetet som till exempel subventionerad lunch, vinstandelar, tjänstebil och läkarvård? Vilken omfattning har personalutbildningen och hur är den fördelad?

Denna fjärde rapport handlar om facklig aktivitet och fackligt arbete och belyser främst följande frågor:

- Hur stor del av medlemmarna har fackliga förtroendeuppdrag och på vilket sätt är de fördelade?
- Vilka möjligheter finns att bredda basen för rekrytering av fackligt förtroendevalda?
- I vilken utsträckning deltar medlemmar i och är aktiva på fackliga möten?
- Vilka kontakter har medlemmarna med sina fackliga företrädare?

- Hur stort är det fackliga intresset?
- Hur mycket läser man i sin fackliga tidning?
- Vilken är synen på det facklig-politiska samarbetet?
- Hur upplever olika grupper av löntagare den yrkesmässiga och klassmässiga tillhörigheten?

Jämförelser görs med motsvarande undersökning år 1998, men också med motsvarande undersökningar åren 1993 och 1988. Det innebär att en period på nästan femton år kan överblickas.

Fackliga förtroendeuppdrag

Undersökningen visar att *12 procent* av LOs medlemmar har fackligt förtroendeuppdrag. Men det är en avsevärd skillnad mellan könen. Andelen med förtroendeuppdrag är *mycket lägre bland kvinnor* än bland män – 9 procent av kvinnorna har uppdrag jämfört med 15 procent av männen.

Fördelningen mellan kvinnor och män kan sammanfattas på följande sätt:

- 37 procent *av de förtroendevalda* inom LO är kvinnor.
- 39 procent *av antalet förtroendeuppdrag* inom LO innehålls av kvinnor.

Det kan jämföras med att av LOs medlemmar är 46 procent kvinnor, och av LO-medlemmar med anställning då undersökningen genomfördes var andelen kvinnor 49 procent. Kvinnorna är således *klart underrepresenterade* vad gäller de fackliga uppdragen.

Att skillnaderna mellan kvinnor och män är *något mindre* när man ser till *antalet fackliga förtroendeuppdrag* än när man utgår från *antalet personer* med fackliga uppdrag beror på att det genomsnittliga antalet förtroendeuppdrag bland de förtroendevalda är något högre för kvinnor än för män.

LO-medlemmarna hade när undersökningen genomfördes, under sensvåren 2002, sammanlagt ungefär *205 000 fackliga förtroendeuppdrag* fördelade på *180 000 personer*. Siffrorna kan vara något underskattade, eftersom vi endast ser till dem som uppger att de är anställda vid intervjutillfället och att det i undersökningen har varit en avgränsning till åldersgrupperna 18–64 år.

De *i särklass vanligaste uppdragen* är skyddsombud (60 000 uppdrag), ledamot i avdelningsstyrelse/sektionsstyrelse/klubbstyrelse (50 000 uppdrag) samt kontaktombud, arbetsplatsombud eller motsvarande (40 000 uppdrag). Dessa tre uppdrag står sammanlagt för nästan tre fjärdelar av samtliga fackliga förtroendeuppdrag inom LO.

Vad gäller *fördelningen mellan olika typer av uppdrag* kan man se tydliga *skillnader mellan kvinnor och män*. Av LO-kvinnornas 80 000 fackliga förtroendeuppdrag är 16 procent styrelseuppdrag, 30 procent skyddsombud och 25 procent uppdrag som kontaktombud. Av LO-männens 125 000 fackliga förtroendeuppdrag är 29 procent styrelseuppdrag, 28 procent skyddsombud och 15 procent uppdrag som kon-

taktombud. Att ha styrelseuppdrag är alltså relativt sett mycket vanligare bland män än bland kvinnor, medan det omvända gäller för uppdragen som kontaktombud och motsvarande.

Förtroendevalda LO-medlemmar lägger i genomsnitt ungefär 9 *timmar i månaden* på sitt eller sina fackliga förtroendeuppdrag. Av denna tid faller ungefär 7 timmar på arbetstid och 2 timmar på fritid. Det finns emellertid avsevärda skillnader mellan förtroendevalda vad gäller den tid som uppdragen tar, vilket är vilket är naturligt med tanke på uppdragens karaktär och omfattning. Om vi ser till den sammanlagda tiden för de fackliga förtroendeuppdragen (på arbetstid och på fritid) framgår det att ungefär 60 procent av de förtroendevalda LO-medlemmarna lägger ner högst 5 timmar per månad, drygt 15 procent 6–10 timmar per månad och nästan 20 procent använder mer än 10 timmar per månad.

De *unga anställda* är, i förhållande till sin andel bland medlemmarna, endast något underrepresenterade bland de förtroendevalda. Av de 180 000 LO-medlemmarna med förtroendeuppdrag är 17 procent, alltså ungefär var sjätte, under 30 år. Det kan jämföras med att av samtliga anställda LO-medlemmar är 20 procent under 30 år. Underrepresentationen bland de unga gäller helt och hållet de unga kvinnorna (de är 9 procent bland de anställda LO-medlemmarna men har endast 5 procent av de fackliga uppdragen).

Skillnader mellan födda i Sverige och födda utomlands

För *första gången* kan vi också göra en uppdelning efter *födelseland* när vi ser hur de fackliga uppdragen är fördelade. Det görs bland LO-medlemmar en uppdelning på födda i Sverige, födda i andra nordiska länder och födda utanför Norden. För *kvinnorna* visar resultaten att andelen med fackliga förtroendeuppdrag är *högst* bland födda i andra nordiska länder (13 procent) och *lägst* bland kvinnor i utanför Norden (6 procent), medan kvinnor födda i Sverige befinner sig däremellan på 9 procent. Bland *männen* är mönstret vad gäller innehav av fackligt förtroendeuppdrag väsentligt annorlunda. Andelen med fackligt uppdrag är här densamma för födda i Sverige och födda utanför Norden (15 procent), men väsentligt mycket lägre för födda i andra nordiska länder (8 procent).

Man kan också vända på siffrorna och dra den slutsatsen att bland födda i Sverige och födda utanför Norden är andelen med fackliga förtroendeuppdrag klart mycket *högre bland män* än bland kvinnor – medan det *omvända förhållandet* gäller för födda i andra nordiska länder, det vill säga en högre andel med fackligt uppdrag bland kvinnor än bland män.

En ytterligare analys pekar på att det bland *kvinnor födda utanför Norden* är en *betydande skillnad* mellan dem som är födda i Europa eller andra västliga industriländer och dem som är födda i "övriga världen". Andelen med fackliga förtroendeuppdrag är *långt högre* bland de LO-kvinnor som är födda i "övriga världen" än bland dem som är födda i Europa mm. Den statistiska osäkerhet som följer av det mindre

antalet intervjuade i grupperna bör dock leda till försiktighet i slutsatserna. Bland *män födda utanför Norden* pekar resultaten på att det är en mycket liten skillnad mellan de två nämnda grupperna (födda i Europa mm och födda i "övriga världen").

Vilka förändringar har skett vad gäller de fackliga uppdragen?

En fråga av mycket stort intresse är förstås vad som har hänt beträffande fördelningen av de fackliga förtroendeuppdragen. Resultaten från den allra första undersökningen år 1988 var inte riktigt jämförbara med de senare. Det stod dock klart att vi mellan 1988 och 1993 *inte* fick en fördelning av de fackliga förtroendeuppdragen inom LO som bättre återspeglade fördelningen på kvinnor och män bland medlemmarna. Utvecklingen var istället *den motsatta*. Inte heller fick vi under denna period en förnyring av de förtroendevalda utan istället var det tvärtom.

Slutsatsen att kvinnornas underrepresentation ökade kraftigt under femårsperioden 1988–93 föranledde LOs styrelse att under våren 1994 fatta ganska långtgående beslut för att ändra på detta.

I rapporten från undersökningen 1998 kunde man konstatera att mellan 1993 och 1998 hade andelen kvinnor inom LO med fackliga förtroendeuppdrag ökat från 8 till 12 procent, medan andelen män med fackliga uppdrag har minskat från 19 till 16 procent. För LO som helhet var andelen som innehar fackliga förtroendeuppdrag oförändrad, nämligen 14 procent. Slutsatsen var alltså att det mellan åren 1993 och 1998 hade blivit en *klart jämnare* fördelning mellan kvinnor och män av de fackliga uppdragen. Det framgick att *andelen kvinnor av LO-medlemmar med fackliga uppdrag* ökade från 32 till 40 procent mellan 1993 och 1998.

Men utjämningen hade varit ännu starkare än så här. Mellan 1993 och 1998 ökade det genomsnittliga antalet uppdrag för de förtroendevalda kvinnorna, medan det minskade för männen. När denna förändring hade lades samman med de som tidigare beskrivits blev effekten att *kvinnornas andel av de fackligt förtroendevalda inom LO* ökade från 27 till 41 procent under de fem åren mellan 1993 och 1998. Utan att ta till överord kan man beskriva det som då skedde att *kvinnorepresentationen inom facket förbättrades på ett dramatiskt sätt*.

Också fördelningen mellan olika *åldersgrupper* förändrades under denna period på ett mycket glädjande sätt. År 1993 hade åldersgruppen 18–29 år inte mer än 14 procent av de fackliga uppdragen, medan motsvarande andel år 1998 uppgick till 19 procent.

Av *stort intresse* är nu förstås att se vilka förändringar som har skett under de fyra åren sedan den förra undersökningen för fyra år sedan, alltså mellan 1998 och 2002. Det framgår att andelen LO-medlemmar med fackliga förtroendeuppdrag har minskat sedan 1998 – från 14 till 12 procent. För *kvinnorna* inom LO har det varit en minskning från 12 till 9 procent och för *männen* från 16 till 15 procent. Det har alltså blivit en *ojämnare fördelning* mellan kvinnor och män. Detta framgår också när man beräknar *hur stor andel av de förtroendevalda inom*

LO som är kvinnor. År 1998 var denna andel 40 procent och år 2002 hade andelen sjunkit till 37 procent. Siffran för år 1993 uppgick, som tidigare framhållits, till 32 procent.

Vi har här sett på *antalet personer* med fackliga förtroendeuppdrag. Om man istället gör en beräkning av *antalet fackliga blir* minskningen för kvinnorna lite mindre. Det beror på att det genomsnittliga antalet uppdrag för dem som faktiskt har fackligt förtroendeuppdrag har minskat något mer för män än för kvinnor mellan 1998 och 2002. Av alla fackliga uppdrag bland LO-medlemmar har kvinnorna nu 39 procent, vilket kan jämföras med tidigare angivna 41 procent för år 1998. Detta innebär alltså en ganska liten, och därmed inte heller säkerställd, förändring i förhållande till år 1998.

Så här har sammanfattningsvis utvecklingen varit i de tre senaste undersökningarna i serien Röster om facket och jobbet (siffrorna från den allra undersökningen från 1988 är som nämnts inte riktigt jämförbara):

	1993	1998	2002
Andel av de fackligt förtroendevalda inom LO som är kvinnor	32	40	37
Andel av antalet förtroendeuppdrag inom LO som innehas av kvinnor	27	41	39

En jämförelse av olika åldersgrupper visar att den största minskningen av andelen med fackligt förtroendeuppdrag har skett bland de *unga kvinnorna*. Om vi ser till kvinnor under 30 år inom LO har andelen med fackliga förtroendeuppdrag sjunkit från 11 procent år 1998 till 4 procent 2002. Detta innebär att man är tillbaka till samma låga nivå som år 1993. Bland kvinnor i de två andra åldersgrupperna har förändringarna varit mycket mindre (i åldersgruppen 30–49 år från 12 till 10 procent och i åldersgruppen 50–64 år från 11 till 9 procent).

Någon motsvarande minskning har *inte* skett bland de *unga männen* utan andelen med fackliga förtroendeuppdrag ligger här på samma nivå som för fyra år sedan (14 procent). Bland männen har det istället skett en viss minskning i den äldsta åldersgruppen 45–64 år (från 17 till 13 procent).

Men om man även här använder det andra beräkningssättet – och utgår från *antalet fackliga uppdrag* (och alltså inte antalet personer med uppdrag) – har det inte skett någon dramatisk förändring sedan den förra undersökningen. Andelen av de fackliga uppdragen inom LO som innehas av kvinnor under 30 år har sedan 1998 minskat från 7 till 5 procent.

Att minskningen inte har blivit större sammanhänger med att det har skett en så *kraftig ökning* av det *genomsnittliga antalet uppdrag* bland de förtroendevalda unga kvinnorna. Ingen annan grupp av förtroendevalda har så många uppdrag per person som just denna grupp. Det är alltså en mycket liten del av de unga kvinnorna som har fackliga förtroendeuppdrag – men de som faktiskt har fackligt uppdrag har genomsnittligt fler uppdrag än andra grupper av förtroendevalda. Kanske hittar

vi här en *orsak* till att andelen unga kvinnor med fackligt förtroendeuppdrag har minskat så kraftigt. Om det läggs många uppdrag på nya förtroendevalda, ibland också med helt otillräckligt stöd, finns en uppenbar risk för att uppdragen blir alltför betungande och att vissa därför lämnar sina uppdrag.

Hur har då *fördelningen på olika typer av fackliga uppdrag* förändrats? Det framgår att inom LO har andelen styrelseuppdrag bland kvinnornas fackliga uppdrag minskat något sedan den förra undersökningen år 1998 – från 21 till 16 procent. Istället har uppdragen som skyddsombud ökat något (från 26 till 30 procent) och även uppdragen som kontaktombud eller motsvarande har ökat (från 20 till 25 procent). Om vi ser till de förtroendevalda *männen* inom LO finner vi att uppdragen som kontaktombud eller motsvarande har ökat en del (från 10 till 15 procent av männens fackliga uppdrag), men i övrigt är förändringarna små.

I TCO har sedan den förra undersökningen år 1998 andelen med fackliga uppdrag minskat från 19 till 15 procent och i SACO från 16 till 13 procent.

Många fler är beredda att ta på sig fackliga uppdrag

Undersökningen visar att det bör finnas goda möjligheter att *breda och öka rekryteringen av fackligt förtroendevalda* – inte minst bland kvinnor, ungdomar och bland de LO-medlemmar som är födda utanför de nordiska länderna.

Några *exempel* kan ges för att illustrera detta. Knappt 5 procent av LO-kvinnor under 30 år har idag fackligt uppdrag, men så mycket som drygt 20 procent säger att de kan tänka sig att ta ett fackligt uppdrag om de blev tillfrågade och drygt 15 procent svarar "ja, kanske". Av alla kvinnliga LO-medlemmar som är födda utanför Norden har nu 6 procent ett fackligt uppdrag, men ungefär fem gånger så många skulle kunna tänka sig att ta fackligt uppdrag om de fick frågan och ytterligare en del säger att de kanske skulle säga ja till detta.

Ett internationellt perspektiv

Sammanlagt är det så mycket som nästan 400 000 medlemmar i förbund tillhörande LO, TCO eller SACO som har fackliga förtroendeuppdrag.

Tillsammans med det stora antalet medlemmar (3,7 miljoner) är de många förtroendevalda ute på arbetsplatserna facket viktigaste resurs – de är själva ryggraden i den fackliga verksamheten.

Internationella jämförelser visar att *en väl utbyggd arbetsplatsorganisation, med många förtroendevalda*, har mycket stor betydelse för den fackliga organisationsgraden. Det gör det möjligt för facket att möta medlemmarna direkt på arbetsplatsen och genom förhandlingar med arbetsgivarna eller på annat sätt tillgodose de behov och önskemål som medlemmarna har. Det faktum att facket organisatoriskt finns företrätt på arbetsplatserna underlättar också rekryteringen av nya medlemmar.

Deltagande i fackliga möten

Andra viktiga aspekter på facklig aktivitet är i vilken utsträckning medlemmarna deltar i och är aktiva på fackliga möten.

35 procent av LO-medlemmarna har deltagit i *minst ett fackligt möte* under de senaste tolv månaderna. Mer än hälften av dessa (19 procent) har också *yttrat sig*. Resultaten visar även att 12 procent har gått på minst tre fackliga möten under året och 7 procent har deltagit i minst fyra möten.

Det finns stora skillnader mellan olika åldersgrupper. Det fackliga mötesdeltagandet är *klart lägre* bland de yngre än bland övriga. Detta gäller både män och kvinnor. Det vore intressant att veta vad det är som gör att ungdomarna är mindre benägna än andra att gå på fackliga möten. Vad betyder förhållanden hos ungdomarna själva, till exempel konkurrerande intressen – och vilken roll spelar den fackliga verksamhetens innehåll och verksamhetsformer? Det framkommer dock ibland att många ungdomar upplever fackliga möten som alltför formella och möjligheterna att påverka som alltför små.

Av de LO-medlemmar som gått på fackliga möten under de senaste tolv månaderna har drygt hälften haft mötena förlagda helt till arbetstid, medan ungefär var tredje haft dem förlagda helt till fritid. Resterande ungefär 15 procent uppger både på arbetstid och fritid. Det finns emellertid stora skillnader mellan olika grupper av anställda.

Det framgår att sedan den första undersökningen för nästan femton år sedan har andelen LO-medlemmar som deltagit i *minst ett fackligt möte* under de senaste tolv månaderna minskat från 42 till 35 procent, andelen som *yttrat sig* från 21 till 19 procent (ingen säkerställd förändring) och andelen som gått på *minst tre fackliga möten* från 18 till 12 procent. Minskningen av mötesdeltagandet gäller alla åldersgrupper. Man kan inte säga att den varit större bland de unga än bland de äldre – snarast pekar resultaten på att minskningen varit störst i den äldsta åldersgruppen.

Om vi istället ser på vad som har hänt sedan den förra undersökningen för fyra år sedan blir slutsatsen att förändringarna är små.

Kontakter med de förtroendevalda

Två frågor har ställts om medlemmarnas kontakter med de förtroendevalda. Det gäller dels om man känner någon representant för det lokala facket, dels om man själv tagit kontakt i någon fråga.

Undersökningen visar att drygt tre av fyra LO-medlemmar – 77 procent – *känner representant för den lokala fackliga organisationen på arbetsplatsen*. När den första undersökningen genomfördes för nästan femton år sedan var motsvarande andel 85 procent och det alltså skett en viss minskning sedan dess. Sannolikt har den påtagliga ökningen av andelen tillfälligt anställda haft betydelse för denna förändring. Anställda som är kort tid på arbetsplatsen hinner naturligtvis inte i samma utsträckning som andra skaffa sig kunskaper om den fackliga verksamheten.

Så mycket som drygt sex av tio LO-medlemmar – 63 procent – *har själva tagit kontakt med facklig representant under de senaste åren för*

att påverka eller för att få information. Denna andel har inte minskat utan är minst så hög som år 1988 (63 procent år 2002 jämfört med 61 procent för femton år sedan, men ökningen är för liten för att vara statistiskt säkerställd). De unga har i lika hög grad som de äldre haft direktkontakt med sina förtroendevalda.

Fackligt intresse

I den första rapporten i serien "Röster om facket och jobbet" kunde vi konstatera att drygt 80 procent av alla anställda på den svenska arbetsmarknaden tillhör någon facklig organisation. Det kan också uttryckas så att drygt sexton av tjugo svenska löntagare är med i facket.

Hur *bedömer dessa sitt eget fackliga intresse och aktivitet?* Det visar sig att ungefär 10 procent av de anställda anser sig vara fackligt aktiva, 60 procent anser sig vara fackligt intresserade men inte själva aktiva, medan ungefär 30 procent säger sig vara fackligt ointresserade.

Det finns en viss tendens till att de yngre har ett mindre fackligt intresse än de äldre. Skillnaden är dock ganska liten. Drygt sex av tio LO-medlemmar under 30 år – 63 procent – anser sig vara fackligt intresserade eller är själva fackligt aktiva. Det kan jämföras med att motsvarande andel för hela gruppen LO-medlemmar är knappt sju av tio (69 procent).

Indelning av LO-medlemmarna efter födelseland visar att skillnaderna är relativt små – men *snarast* pekar resultaten på att de *utlandsfödda*, särskilt födda utanför Norden, har ett *större* fackligt intresse än de som är födda i Sverige.

De förändringar som har skett sedan den förra undersökningen för fyra år sedan är mycket små. I jämförelse med den första undersökningen för nästan femton år sedan har dock andelen LO-medlemmar som anser sig vara fackligt aktiva eller intresserade minskat något – från 75 till 69 procent.

Läsning av fackliga tidningar

Den fackliga tidningen är en *viktig mötesplats för information och debatt*. Undersökningen visar att var tredje LO-medlem läser större delen av sin fackliga tidning. En lika stor grupp läser en del av innehållet. Drygt var fjärde brukar bläddra i tidningen. Ganska få LO-medlemmar (endast drygt 5 procent) läser ingenting alls.

Det är här förstas spännande att se vilka förändringar som har skett. Glädjande nog man kan konstatera att *den tidigare nedgången vad gäller läsning av de fackliga tidningarna verkar ha brutits*. I jämförelse med undersökningen för fyra år sedan tycks andelen LO-medlemmar som läser större delen eller en del av innehållet i den fackliga tidningen ha ökat något.

En jämförelse mellan olika fackförbund inom LO visar att skillnaderna inte är påfallande stora. Man kan dock se att de som *mest* läser sin fackliga tidning är medlemmarna i Kommunal, Hotell- och Restaurang och Målareförbundet.

Intressant är att en så stor del av de *fackligt ointresserade* läser de fack-

liga tidningarna. Bland de LO-medlemmar som säger sig vara fackligt ointresserade är det nästan hälften som läser större delen eller en del av innehållet i den fackliga tidningen. Det ger anledning att *ställa frågan* om inte de fackliga tidningarna rentav är en av de allra bästa kanalerna för att nå den här gruppen, och därmed också att öka intresset för den fackliga verksamheten bland de 30 procent av LO-medlemmarna som uppger att de är fackligt ointresserade?

För första gången kan vi också här studera skillnaderna mellan LO-medlemmarna med olika födelseland. Det framgår att bland *kvinnorna* är det så att de som är *födda i andra länder* läser *mer* av den fackliga tidningen än de som är födda i Sverige. Vad gäller *män* visar det sig att det är små skillnader mellan födda i Sverige och födda utomlands.

Ungdomarna läser inte lika mycket i de fackliga tidningarna som andra åldersgrupper. Den grupp som läser allra minst är de unga männen. Det är endast en ganska liten del av ungdomarna som inte läser något alls i den fackliga tidningen (ungefär 10 procent). I större utsträckning än andra åldersgrupper har man angett att man brukar "bläddra i den". Man kan undra om ungdomarna inte hittar något intressant att läsa i tidningen, eller om de av andra skäl inte ger sig tid att läsa. Resultaten *kan* dock vara ett tecken på att de fackliga tidningarna inte når fram till ungdomarna i samma utsträckning som till de lite äldre.

Andelen som läser hela eller en del av innehållet i den fackliga tidningen minskade i alla åldersgrupper mellan 1988 och 1998. *Efter 1998* har det dock skett en *viss ökning* i flertalet grupper – det gäller exempelvis bland *ynge* kvinnliga och manliga LO-medlemmar. Här tycks alltså ha skett ett trendbrott.

Synen på det facklig-politiska samarbetet

I undersökningen ingår också en fråga om *inställningen till det facklig-politiska samarbetet*. Denna fråga har ställts enbart till LO-medlemmar.

Av LOs medlemmar vill 43 procent att samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet ska vara oförändrat eller öka, medan 21 procent anser att det bör minska eller upphöra. Men det framgår också att en mycket stor grupp anser det vara svårt att svara på frågan. Mer än var tredje LO-medlem, 36 procent, har svarat "vet ej" eller inte svarat alls.

Det görs ofta gällande att *ungdomar* är mer negativa till det fackligt-politiska samarbetet än andra. Resultaten ger *inte* något stöd för det påståendet. Däremot är de unga osäkrare än de äldre i sina svar. En högre andel bland de unga har angett "vet ej" eller inte kunnat svara. Vi kan se att osäkerheten är alldeles särskilt stor bland de unga LO-kvinnorna. De som är *mest negativa* till det fackligt-politiska samarbetet är män i åldersgrupperna 30–49 år och 50–64 år. Ungefär en tredjedel i dessa båda grupper anser att samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet bör minska eller upphöra.

Det visar sig att andelen LO-medlemmar som anser att samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet *bör minska eller upphöra* har minskat från 28 till 21 procent sedan den förra undersökning-

en år 1998. Men också andelen som anser att samarbetet *bör öka eller vara ungefär oförändrat* har minskat – från 52 till 43 procent. En stor förändring är att andelen *osäkra* har ökat mycket kraftigt (från 20 till 36 procent).

Om vi istället ser på utvecklingen på längre sikt – under de nästan femton åren sedan den första undersökningen år 1988 – finner vi att andelen som anser att samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet *bör minska eller upphöra* är ungefär oförändrad, medan andelen som anser att samarbetet *bör öka eller vara ungefär oförändrat* har minskat starkt (från 61 procent till 43 procent). En mycket markant förändring är att andelen *osäkra* har ökat kraftigt (från 16 till 36 procent).

Upplevd yrkesmässig och klassmässig tillhörighet

Stora förändringar sker i arbetslivet vad gäller yrken, branscher och arbetsplatsernas karaktär. Något som ofta diskuteras är hur de här förändringarna har påverkat dels den traditionella uppdelningen i arbetare och tjänstemän, dels den klassmässiga samhörigheten eller "klassidentifikationen." Det framgår bland annat att av *hela gruppen anställda* har andelen som anser att de räknar sig till *arbetarklass* minskat från 45 procent år 1988 till 38 procent 2002. Under samma period har andelen som räknar sig till *lägre medelklass* ökat från 30 till 33 procent och andelen som räknar sig till *övre medelklass* ökat från 13 till 19 procent. Gruppen som anser sig tillhöra *överklass* har hela tiden varit utomordentligt liten. Andelen *osäkra*, som svarar vet ej eller inte svarar alls, har minskat från 12 till 9 procent. Det visar sig att av *LO-medlemmar* har andelen som anser sig tillhöra *arbetarklass* minskat från 66 till 58 procent under de nästan femton åren sedan 1988.

1

Rapportens syfte och underlag

För att kunna förbättra och utveckla den fackliga verksamheten är det viktigt att få reda på både vad människor anser i en rad olika frågor och hur de faktiska villkoren ser ut. Ett av flera möjliga sätt att få information om detta – som kan komplettera de mera traditionella vägarna – är att ställa frågor i intervjuer.

LO har därför gett statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag att genomföra en intervjuundersökning som vänder sig till ett slumpmässigt urval av löntagare från hela landet.

Undersökningen har genomförts under våren 2002 i form av telefonintervjuer med ett riksrepresentativt urval av löntagare i åldrarna 18–64 år.

Detta urval innebär att såväl LO-medlemmar som TCO- och SACO-medlemmar ingår i undersökningen, liksom anställda som inte är anslutna till någon facklig organisation.

De frågor som ställs har utformats i samarbete med SCB, och intervjuerna har genomförts av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare.

Svarsfrekvensen i undersökningen uppgår till 75 procent, vilket får anses som en mycket bra siffra. Den höga svarsviljan, liksom erfarenheterna från intervjuerna, tyder på att undersökningen upplevts som viktig och relevant av de intervjuade.

Sammanlagt drygt 7 000 personer har tillfrågats. Undersökningen medger uppdelning på bland annat facklig tillhörighet, arbetsgivare (privat, statlig, kommunal), arbetsställets storlek, kön och ålder, region, utländsk bakgrund och familjetyp.

Ett viktigt syfte är att göra jämförelser med motsvarande undersökning år 1998, men också med de undersökningar som genomfördes åren 1993 och 1988. Undersökningen har därför genomförts på samma sätt. I årets undersökning finns ett antal nya frågor till anställda som inte är fackligt anslutna.

I den första rapporten från 2002 års undersökning behandlades frågor som gäller fackets roll i vid bemärkelse. Vilka anser medlemmarna vara de viktigaste fackliga områdena? Hur ser de anställda på fackets inflytande på arbetsplatserna? Vad tycker medlemmarna att det fackliga medlemskapet ger? Varför står en del utanför facket och i vilken utsträckning skulle de ej fackligt anslutna kunna tänka sig att gå med

i facket? I rapporten ingick också ett avsnitt om den fackliga organisationsgraden, som är ett viktigt mått på värdet av det fackliga medlemskapet.

I den andra rapporten redovisades de delar i undersökningen som gäller synen på lönesättning och rimliga löneskillnader. Vad anses vara rimlig lön för olika yrken? Hur ser de anställda på förhållandet mellan kvinnors och mäns löner? Hur ser man på löneskillnaderna mellan olika yrkesgrupper i samhället i stort? Vilka faktorer bör enligt de anställdas uppfattning påverka lörens storlek?

Den tredje rapporten belyste friheter och förmåner i arbetet. Vilka friheter vad gäller arbetstid och ledighet har olika grupper av anställda? I vilken utsträckning kan de styra sin arbetsituation? Hur vanliga är olika förmåner i arbetet som till exempel subventionerad lunch, vinstandelar, tjänstebil och läkarvård? Vilken omfattning har personalutbildningen och hur är den fördelad?

Denna fjärde rapport handlar om facklig aktivitet och fackligt arbete: hur stor del av medlemmarna som innehar fackliga förtroendeuppdrag och vilka typer av uppdrag de har, möjligheterna att bredda basen för rekrytering av fackligt förtroendevalda, i vilken utsträckning medlemmarna deltar i och är aktiva på fackliga möten, vilka kontakter de har med sina fackliga representanter, hur stort det fackliga intresset är och hur mycket man läser i sin fackliga tidning, synen på det facklig-politiska samarbetet samt upplevd yrkesmässig och klassmässig identitet.

Rapporten disponeras på följande sätt. I avsnitten 2–8 behandlas följande områden:

Avsnitt 2	Fackliga förtroendeuppdrag.
Avsnitt 3	Deltagande i fackliga möten.
Avsnitt 4	Kontakter med de förtroendevalda.
Avsnitt 5	Fackligt intresse.
Avsnitt 6	Läsning av fackliga tidningar.
Avsnitt 7	Synen på det facklig-politiska samarbetet.
Avsnitt 8	Upplevd yrkesmässig och klassmässig tillhörighet.

Vid presentationen av resultaten används i stor utsträckning diagram för att ge överblick och underlätta för läsarna. Mer detaljerad information återfinns i en tabellbilaga i slutet av rapporten.

2

Fackliga förtroendeuppdrag

Vi ska börja med att se i vilken utsträckning medlemmarna i olika fackliga organisationer har fackliga förtroendeuppdrag.

I undersökningen har ställts följande fråga:

”Har Du något förtroendeuppdrag i Din fackförening? (Även skyddsombud räknas som fackligt uppdrag)”.

Om frågan besvarades med ja ställdes också följdfrågan: ”Vilket eller vilka då?” (Högst fem uppdrag fick anges.)

I vilken omfattning medlemmarna har fackliga förtroendeuppdrag

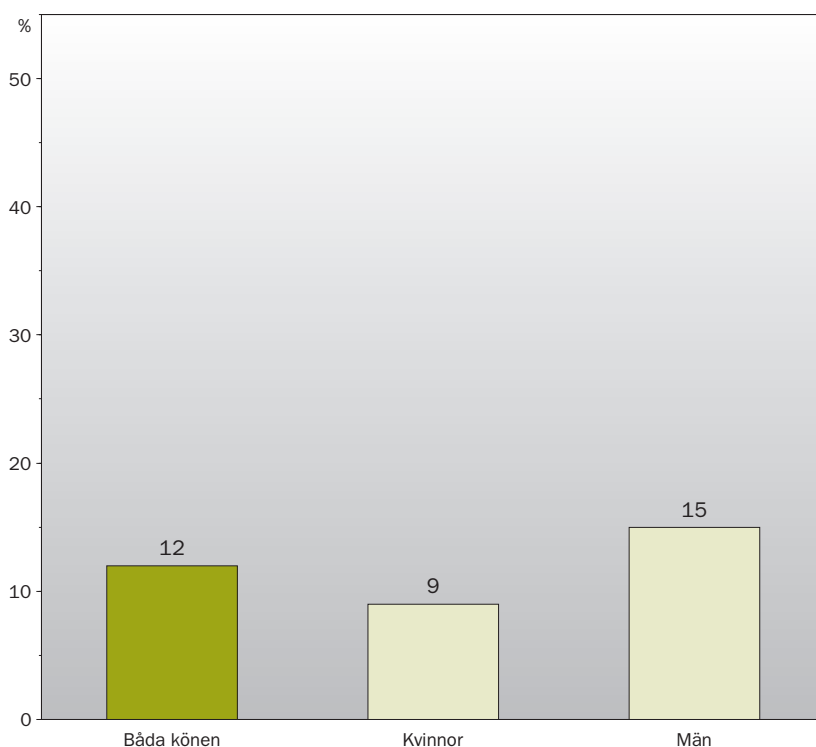
I undersökningen intervjuas alltså de medlemmar i facket som var anställda vid intervjutillfället under senhösten 2002 om de har något

DIAGRAM

1

Har fackligt förtroendeuppdrag.

LO-medlemmar.

Hur LO-medlemmarnas fackliga förtroendeuppdrag är fördelade.

Procent.

	Andel i procent
Skyddsombud	29
Ledamot i styrelse	24
Kontaktombud, arbetsplatsombud eller liknande	20
Försäkringsrådgivare	3
Representantskapsledamot	2
Revisor	2
Ledamot i valberedning	2
Studieorganisatör	2
Ledamot i förhandlingsdelegation	1
Övriga uppdrag	15
Summa	100

fackligt förtroendeuppdrag och i så fall vilket. Det visar sig att 12 procent av LOs medlemmar har någon typ av fackligt förtroendeuppdrag. Andelen med förtroendeuppdrag är 9 procent bland kvinnorna jämfört med 15 procent bland männen. Det framgår av diagram 1.

De förtroendevalda kvinnorna inom LO har i genomsnitt drygt 1,2 uppdrag och männen drygt 1,1 uppdrag.

Man kan av resultaten utläsa att nästan var femte förtroendevald kvinna inom LO, 18 procent, har mer än ett fackligt uppdrag och 4 procent har mer än två uppdrag. Bland de förtroendevalda männen har knappt var tionde, 9 procent, mer än ett uppdrag och 2 procent mer än två uppdrag.

LO-medlemmarna har sammanlagt drygt 200 000 fackliga förtroendeuppdrag (205 000). Av de fackliga uppdragen innehades 80 000 – eller 39 procent – av kvinnor.

De 205 000 fackliga förtroendeuppdragen var fördelade på 175 000 personer – varav 65 000 kvinnor och 110 000 män. Det innebär att kvinnornas andel bland de förtroendevalda inom LO är 37 procent.

Fördelningen mellan kvinnor och män kan alltså sammanfattas på följande sätt:

- 37 procent av de förtroendevalda inom LO är kvinnor.
- 39 procent av antalet förtroendeuppdrag inom LO innehas av kvinnor.

Det kan jämföras med att av LOs medlemmar är 46 procent kvinnor, och av LO-medlemmar med anställning våren 2002 då undersökningen genomfördes var 49 procent kvinnor. Kvinnorna är således *klart under-representerade* vad gäller de fackliga uppdragen.

Fördelningen av de 205 000 fackliga förtroendeuppdragen framgår av tablå 1. Vi anger i procent.

De i särklass vanligaste uppdragen är skyddsombud (60 000 uppdrag), ledamot i avdelningsstyrelse/sektionsstyrelse/klubbstyrelse (50 000 uppdrag) samt kontaktombud eller motsvarande (40 000 uppdrag). Dessa tre står sammanlagt för nästan tre fjärdedelar av samtliga uppdrag. Andra uppdrag, som nämnts är bland annat försäkringsrådgivare, revisor, studieorganisatör, ledamot i valberedning och ledamot i förhandlingsdelegation.

Vad gäller *fördelningen mellan olika typer av uppdrag* kan man se tydliga *skillnader mellan kvinnor och män*. Av LO-kvinnornas 80 000 fackliga förtroendeuppdrag är 16 procent styrelseuppdrag, 30 procent skyddsombud och 25 procent uppdrag som kontaktombud eller motsvarande. Av LO-männens 125 000 fackliga förtroendeuppdrag är 29 procent styrelseuppdrag, 28 procent skyddsombud och 15 procent uppdrag som kontaktombud eller motsvarande. Att ha styrelseuppdrag är alltså relativt sett mycket vanligare bland män än bland kvinnor, medan det omvända gäller för uppdragen som kontaktombud eller motsvarande.

Som tidigare framhållits är 46 procent av LOs medlemmar kvinnor. Om *de fackliga förtroendeuppdragen hade fördelats på samma sätt* borde kvinnorna ha haft 95 000 uppdrag istället för de 80 000 som de faktiskt har.

Vi kan göra en annan beräkning för att se hur mycket som fattas för att det ska bli en representation som återspeglar könsfördelningen. Sammanlagt finns, som tidigare framhållits, ungefär 175 000 anställda LO-medlemmar med minst något fackligt förtroendeuppdrag. Av dessa är 65 000 kvinnor och 110 000 män. Om de 175 000 förtroendevalda *hade varit fördelade efter kön på samma sätt som medlemmarna* borde antalet kvinnor med förtroendeuppdrag ha varit ungefär 80 000.

Båda dessa beräkningar är att betrakta som *räkneexempel*. I själva verket är varken antalet förtroendevalda eller antalet förtroendeuppdrag någonting som är givet. Ett sätt att öka kvinnorepresentationen är att omfördela de uppdrag som finns, så att vi får en jämnare fördelning mellan könen. Ett annat är att öka antalet förtroendevalda och se till att huvuddelen av dessa går till kvinnor. Oftast är det kanske en kombination av dessa båda metoder som blir aktuell, och man uppnår då – förutom en jämnare könsfördelning – att uppdragen sprids på fler människor.

Andelen med fackliga förtroendeuppdrag inom LO varierar bland *männen* inte särskilt mycket mellan olika åldersgrupper. Bland *kvinnorna* är däremot andelen med fackligt uppdrag *klart lägre för de unga* under 30 år än för andra åldersgrupper. Detta framgår diagram 2.

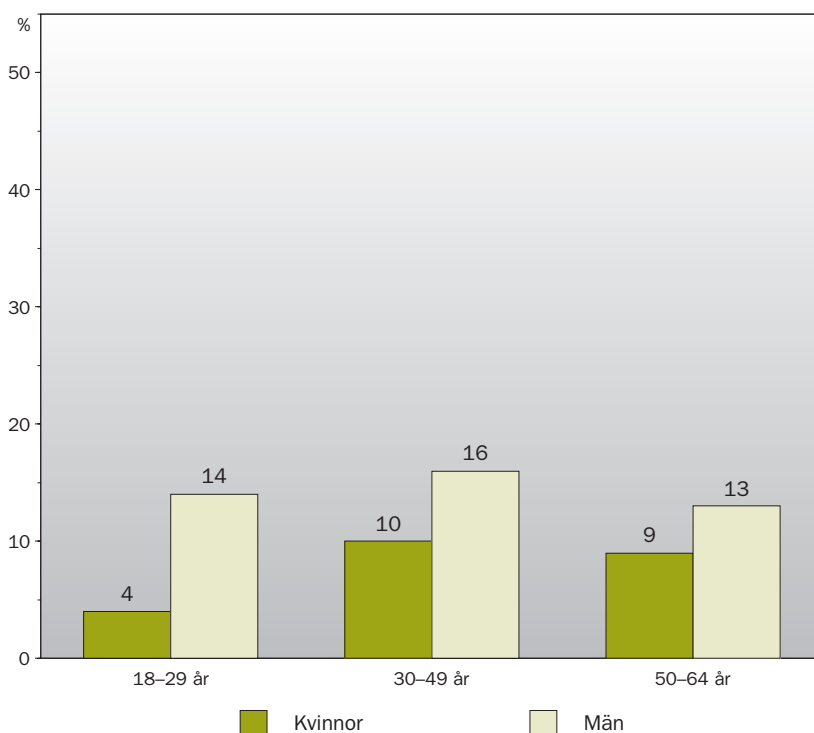
Av de 175 000 LO-medlemmarna med förtroendeuppdrag är 16 procent, alltså ungefär var sjätte, under 30 år. Det kan jämföras med att av samtliga LO-medlemmar med anställning våren 2002 var 20 procent under 30 år. I förhållande till sin medlemsandel är alltså de unga LO-medlemmarna *något underrepresenterade* bland dem med fackliga förtroendeuppdrag. Hela denna underrepresentation gäller de unga kvinnorna.

Också om man ser till hur de 205 000 fackliga uppdragen är fördelade blir slutsatsen att de unga under 30 år innehar 17 procent. Man kan notera att *bland dem som har fackliga förtroendeuppdrag* är det *genomsnittliga antalet uppdrag* hos kvinnorna klart högre bland de unga under 30 år än i övriga åldersgrupper, medan det snarast är det omvända bland männen. Bland ingen annan grupp av förtroendevalda inom LO är det genomsnittliga antalet uppdrag så högt som bland de unga kvinnorna.

Genomsnittligt för LO-förbunden är det alltså 12 procent av med-

Har fackligt förtroendeuppdrag.

LO-medlemmar.

lemmarna som har fackliga förtroendeuppdrag. De förbund som ligger högst är Skogs- och Träfacket, Industrifacket och Pappers (diagram 3).

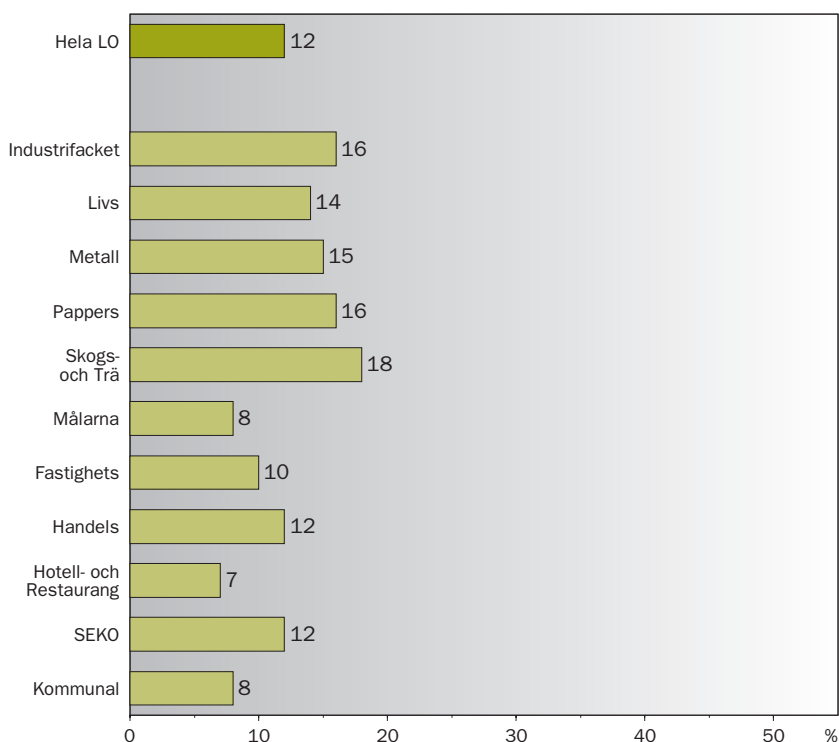
Bakom skillnader i andel förtroendevalda kan finnas strukturella olikheter. Rent allmänt gäller att fackliga organisationer som har en stor andel av sina medlemmar koncentrerade till stora arbetsplatser normalt sett bör ha en lägre andel med fackliga förtroendeuppdrag än fackliga organisationer som har sina medlemmar spridda över ett stort antal små arbetsplatser. En viss facklig representation behövs ju på varje arbetsplats även om den är liten. Men också olikheter i sätt att organisera den fackliga verksamheten kan ha stor betydelse för antalet förtroendevalda.

Inom TCO är det 15 procent och inom SACO 13 procent som har fackliga förtroendeuppdrag. Skillnaderna mellan olika fackförbund redovisas i tabell 2 i tabellbilagan.

En jämförelse mellan olika grupper av anställda visar att det idag på många delar av arbetsmarknaden är en ganska jämn fördelning mellan kvinnor och män vad gäller andelen med fackliga förtroendeuppdrag, medan det på andra finns mycket betydande skillnader (tabellerna 1a-c).

I tabell 4 i bilagan redovisas siffror för kvinnor och män inom LO med olika *familjesituation*. Det visar sig att *barn inte verkar vara hinderande för att åta sig fackliga uppdrag*. Bland *kvinnorna* är andelen med fackligt uppdrag i särklass lägst bland ensamstående under 30 år utan barn (1 procent) och även bland gifta/samboende 30-64 år utan barn

Har fackligt förtroendeuppdrag.

är andelen låg (6 procent), medan gifta/samboende kvinnor med små eller större barn, liksom ensamstående med barn, ligger på 10 procent eller högre.

Bland *männen* är det så att ensamstående 30–64 år utan barn ligger allra lägst (8 procent), medan gifta /samboende med små eller lite större barn ligger på en så hög nivå som drygt 15 procent.

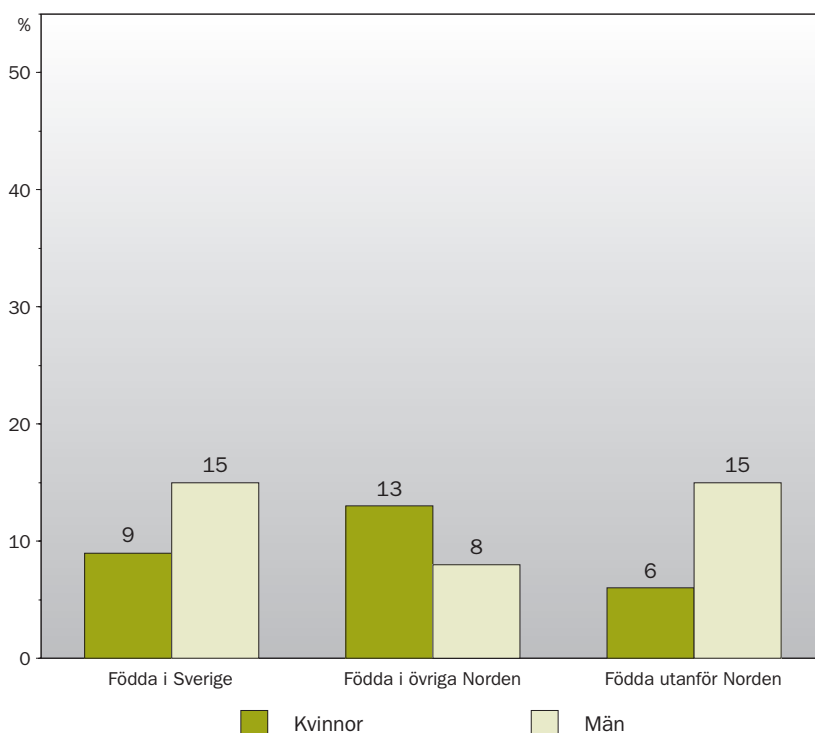
För *första gången* kan vi också göra en uppdelning efter *födelseland* när vi ser hur de fackliga uppdragen är fördelade. Det görs bland LO-medlemmar en uppdelning på födda i Sverige, födda i andra nordiska länder och födda utanför Norden.

I diagram 4 (och tabell 5 i bilagan) kan man konstatera att för *kvinorna* inom LO gäller att andelen med fackliga förtroendeuppdrag är *högst* bland födda i "andra nordiska länder" (13 procent) och *lägst* bland kvinnor utanför Norden (6 procent), medan kvinnor födda i Sverige befinner sig däremellan på 9 procent. Vi kan påminna om att i tidigare studier har vi funnit att LO-kvinnor födda i andra nordiska länder tycks ha en särskilt etablerad ställning på arbetsmarknaden – andelen med fast anställning är högre än bland dem födda i Sverige och den fackliga organisationsgraden är också högre. Detta framgår av LO-rapporterna "Anställningsformer och arbetstider 2001" och "Synen på fackligt medlemskap och fackets uppgifter", rapport nr 1 i serien Röster om facket och jobbet. Båda rapporterna finns på LOs hemsida www.lo.se.

Bland *männen* är mönstret vad gäller innehav av fackligt förtroendeuppdrag väsentligt annorlunda. Andelen med fackligt uppdrag är här den-

Har fackligt förtroendeuppdrag.

LO-medlemmar.

samma för födda i Sverige och födda utanför Norden (15 procent), men väsentligt mycket lägre för födda i "andra nordiska länder" (8 procent).

Man kan också vända på siffrorna och dra den slutsatsen att bland födda i Sverige och födda utanför Norden är andelen med fackliga förtroendeuppdrag *klart mycket högre bland män* än bland kvinnor – medan det *omvända förhållandet* gäller för födda i andra nordiska länder, det vill säga en högre andel med fackligt uppdrag bland kvinnor än bland män.

En ytterligare analys visar att bland kvinnor födda utanför Norden är det en stor skillnad mellan dem som är *födda i Europa eller andra västliga industriländer* (USA, Kanada, Japan, Australien och Nya Zeeland) och dem som är *födda i övriga "världen"*. Andelen med fackliga förtroendeuppdrag är långt högre bland de LO-kvinnor som är födda i "övriga världen" än dem som är födda i Europa mm. Den statistiska osäkerhet som följer av ett mindre antal intervjuade i grupperna bör dock leda till försiktighet i slutsatserna. Bland män födda utanför Europa pekar resultaten på att det är en mycket liten skillnad mellan de två nämnda grupperna (födda i Europa mm och födda i "övriga världen").

Indelning efter *region* görs i tabell 6. Man kan bland notera att bland LO-medlemmar är andelen med fackligt förtroendeuppdrag högre i Stockholm än i landet som helhet. Vid tolkningen av dessa skillnader bör man tänka på att det finns betydande olikheter i fördelningen på branscher och typer av arbetsplatser i de jämförda regionerna.

Som tidigare framhållits har 12 procent av LO-medlemmarna fackliga förtroendeuppdrag. Det kan vara intressant att göra en jämförelse

med andra typer av uppdrag. Nedan redovisar vi hur stor andel av medlemmarna som har förtroendeuppdrag i olika folkrörelser. Uppgifterna för de andra organisationerna bygger på de mycket omfattande fortlöpande bearbetningar av SCBs undersökningar av levnadsförhållandena som LO gör. Siffrorna här avser åren 2000/2001.

Andel LO-medlemmar med olika förtroendeuppdrag.

Procent.

Fackförening	12
Idrottsförening	6
Boendeförening (hyresgäst-, bostadsrätts- eller villaägarförening)	3
Politiskt parti	2
Miljöorganisation	0

Förtroendeuppdrag i fackförening och i idrottsförening är alltså de i särklass vanligaste bland LO-medlemmar. Som framgår av sammanställningen har 2 procent av LO-medlemmarna förtroendeuppdrag i politiskt parti.

Hur mycket tid de förtroendevalda lägger ner på de fackliga förtroendeuppdragen

Med hjälp av de bearbetningar som LO gjort av Statistiska centralbyråns undersökningar av levnadsförhållandena åren 2000/2001 kan vi också få en ungefärlig uppfattning om *hur mycket tid* som de förtroendevalda lägger ner på sina fackliga förtroendeuppdrag – under arbetstid respektive på fritid.

Följande fråga ställdes i dessa undersökningar till dem med förtroendeuppdrag i fackförening:

”Kan du försöka bedöma hur många timmar du sammanlagt ägnar åt denna förenings verksamhet under en normal månad? Räkna både med arbete på betald arbetstid och på fritiden.”

De intervjuade fick ange dels antalet timmar på betald arbetstid, dels antalet timmar på fritiden.

Det finns avsevärda skillnader mellan förtroendevalda vad gäller den tid som uppdragen tar, vilket är vilket är naturligt med tanke på uppdragens karaktär och omfattning.

Av svaren framgår att förtroendevalda LO-medlemmar lägger i *genomsnitt ungefär 9 timmar i månaden* på sitt eller sina fackliga förtroendeuppdrag (tablå 2). Av denna tid faller ungefär 7 timmar på arbetstid och 2 timmar på fritid.

För TCO är motsvarande siffror knappt 6 timmar totalt, varav 4 timmar på arbetstid. För SACO slutligen är den genomsnittliga totala tiden 6 timmar, varav ungefär 3,5 timmar på arbetstid.

Bland *LO-medlemmar* kan vi här också göra en uppdelning efter *kön*, och det visar sig att den genomsnittliga totala tiden för fackliga uppdrag är högre för män än för kvinnor, ungefär 10 timmar för männen

TABLÅ

2

Tid för fackliga förtroendeuppdrag.

Genomsnittligt antal timmar per månad för fackligt förtroendevalda.

	Total tid	På arbetstid	På fritid
LO			
Kvinnor	7,2	5,4	1,8
Män	10,2	8,2	2,0
Båda könen	9,1	7,1	2,0
TCO			
Båda könen	5,7	4,1	1,6
SACO			
Båda könen	6,0	3,4	2,6

TABLÅ

3

De fackligt förtroendeuppdragens förläggning till arbetstid respektive fritid.

	Helt på arbetstid	Helt på fritid	Både arbets- tid och fritid	Kan ej ange fördelning	Summa
LO					
Kvinnor	42	8	45	5	100
Män	54	10	32	4	100
Båda könen	49	9	37	5	100
TCO					
Båda könen	51	8	34	7	100
SACO					
Båda könen	47	15	34	4	100

mot 7 timmar för kvinnorna. Den är den tid som ligger på arbetstid som är klart längre för männen än för kvinnorna.

För knappt var tionde förtroendevald LO-medlem (9 procent) ligger *ingen del av de fackliga förtroendeuppdragen på arbetstid utan helt på fritid*. Detta framgår av tablå 3. Nästan hälften av de förtroendevalda LO-medlemmarna (49 procent) har å andra sidan *ingen tid alls på fritid utan allt på arbetstid*. Drygt 35 procent av de förtroendevalda använder *både arbetstid och fritid* för de fackliga uppdragen. 5 procent säger att de inte kan avgöra fördelningen mellan arbetstid och fritid. I tablå kan man också jämföra med TCO och SACO, och vi kan se att skillnaderna är förhållandevis små.

Om vi ser till den *sammanlagda tiden för de fackliga förtroendeuppdragen* (på arbetstid och på fritid) framgår det att ungefär 60 procent av de förtroendevalda LO-medlemmarna lägger ner högst 5 timmar per månad, drygt 15 procent 6–10 timmar per månad och nästan 20 procent använder mer än 10 timmar per månad. Ungefär 5 procent har svårt att uppskatta hur mycket tid de fackliga uppdragen tar.

Intresset för att åta sig fackliga uppdrag om man skulle bli tillfrågad

En viktig fråga är om det är möjligt att bredda basen för rekrytering av val av fackligt förtroendevalda. I vilken utsträckning finns det bland medlemmarna i de fackliga organisationerna människor som är beredda

Har fackligt förtroendeuppdrag eller kan tänka sig att ta sådant.

LO-medlemmar.

	Andel i procent
Har fackligt förtroendeuppdrag	12
Har inte fackligt uppdrag, men kan tänka sig att ta sådant om man blir tillfrågad	15
Kan kanske tänka sig att ta fackligt uppdrag	9
Vet ej om man kan tänka sig ta fackligt uppdrag	2
Kan inte tänka sig ta fackligt uppdrag	62
Summa	100

att åta sig fackliga förtroendeuppdrag, men som inte har något uppdrag idag (och kanske inte heller har tillfrågats om detta)? Det går givetvis inte att med frågor i en intervju få någon exakt information om detta. Vilket svar som skulle ges i en konkret situation ute på en arbetsplats beror på vilka förutsättningar som ges för uppdraget – uttalade och outtalade – och vilket stöd som den tillfrågade anser sig få för att klara uppdraget. Det har dock bedömts vara möjligt att i undersökningen få en ungefärlig uppfattning om hur många som kan tänka sig att ta ett fackligt förtroendeuppdrag.

De som inte hade något fackligt förtroendeuppdrag fick följande fråga i intervjuerna:

”Kan Du tänka Dig att ta ett fackligt förtroendeuppdrag (även skyddsombud) om Du blir tillfrågad?”

De förkodade, ej upplästa, svarsalternativen på den sistnämnda var:

- ja
- nej
- kanske/beror på vad det är/måste tänka mer etc.

Hur LO-medlemmarna svarar på dessa frågor redovisas i tablå 4.

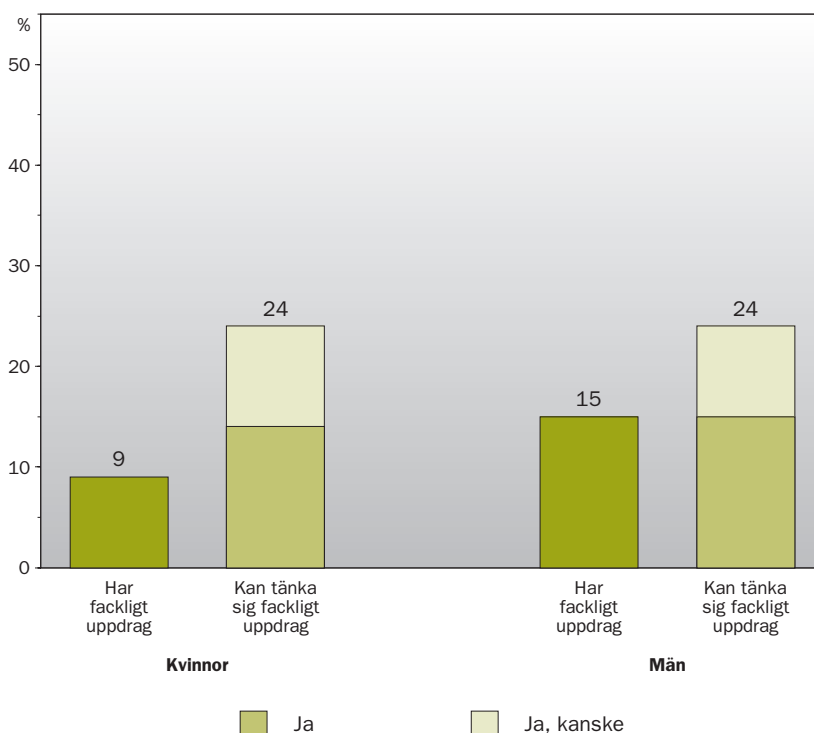
Resultaten pekar på att det bör finnas *goda möjligheter* att bredda och öka rekryteringen av fackligt förtroendevalda. Det finns bland LO-medlemmar utan fackliga förtroendeuppdrag en mycket stor grupp som kan tänka sig att ta ett sådant uppdrag. Den här gruppen av ”potentiella förtroendevalda” är *större* än den grupp som nu har någon typ av förtroendeuppdrag.

Vi ska se närmare på *vilka* de är som uttrycker intresse av att åta sig fackliga förtroendeuppdrag. I diagram 5 (och tabell 1a i bilagan) ser vi på kvinnor och män inom LO. Det visar sig att det bland båda könen finns en mycket stor grupp som kan tänka sig att ta ett fackligt förtroendeuppdrag om man blir tillfrågad.

Vi kan översätta de här procentandelarna till antal personer – för att få en ännu tydligare uppfattning om de möjligheter som finns att bredda basen för val av förtroendevalda. Av praktiska skäl baserar vi här våra siffror på den skattning av antalet LO-medlemmar som görs i undersökningen. Denna kan innebära en viss underskattning, eftersom

Har fackligt förtroendeuppdrag eller kan tänka sig att ta sådant.

LO-medlemmar.

vi endast ser till dem som har en *anställning vid det tillfälle då intervjun görs*, och dessutom begränsas kretsen till anställda i åldrarna 18–64 år. Med de här angivna förutsättningarna anges i tablå 5 hur många LO-medlemmar som har fackliga förtroendeuppdrag, eller kan tänka sig att ta ett sådant om man blir tillfrågad.

Det framgår att 175 000 LO-medlemmar har fackliga förtroendeuppdrag. Detta kan jämföras med att 210 000 kan tänka sig att ta ett uppdrag om man blir tillfrågad och att 135 000 kanske kan tänka sig detta.

Med samma förutsättningar som i tablå ovan kan antalet TCO-medlemmar med fackliga förtroendeuppdrag uppskattas till 150 000. De som kan tänka sig att ta fackligt förtroendeuppdrag om de blir till-

Antal LO-medlemmar som har fackligt förtroendeuppdrag eller kan tänka sig att ta ett sådant.

	Båda könen	Kvinnor	Män
Har fackligt förtroendeuppdrag	175 000	65 000	110 000
Har inte fackligt uppdrag, men kan tänka sig ta sådant om man blir tillfrågad	210 000	100 000	110 000
Kan kanske tänka sig att ta ett fackligt uppdrag	135 000	70 000	65 000

Antal LO-medlemmar som har fackligt förtroendeuppdrag eller kan tänka sig att ta ett sådant.

	Kvinnor			Män		
	18–29 år	30–49 år	50–64 år	18–29 år	30–49 år	50–64 år
Har fackligt förtroendeuppdrag	5 000	40 000	20 000	25 000	60 000	25 000
Har inte fackligt uppdrag, men kan tänka sig ta sådant om man blir tillfrågad	25 000	65 000	10 000	40 000	55 000	15 000
Kan <i>kanske</i> tänka sig att ta ett fackligt uppdrag	20 000	40 000	10 000	20 000	35 000	10 000

frågade uppgår till 140 000 och de som kanske kan tänka sig att ta ett sådant uppdrag till ungefär 80 000.

Motsvarande tal för SACO är 50 000 (har uppdrag), 80 000 (kan tänka sig ta uppdrag) och 40 000 (kan kanske tänka sig ta uppdrag).

Vi ska se om det finns skillnader mellan olika *åldersgrupper* i vilja och intresse att åta sig fackliga uppdrag. I diagram 6a ser vi på *kvinnorna* inom LO och i diagram 6b på *männen* inom LO.

Resultaten visar mycket klart att det bland de unga anställda i åldersgruppen 18–29 år finns en stor grupp som kan tänka sig att ta ett fackligt uppdrag om man blir tillfrågad om detta. Det här gäller bland både såväl kvinnor som män. I jämförelse med dem som har fackliga förtroendeuppdrag är de intresserade *mångdubbelt större*. Med ökad ålder förändras förhållandet mellan de båda grupperna, och i den äldsta åldersgruppen 50–64 år är de som redan har förtroendeuppdrag ungefär lika många som dem som kan tänka sig att ta ett uppdrag om de blir tillfrågade.

Om vi uttrycker de här uppgifterna i "antal personer" blir resultatet som anges i tablå 6. Det understryker ytterligare att det – inte minst bland unga anställda – finns en betydande bas för rekrytering av fackligt förtroendevalda.

Uppgifter för olika åldersgrupper av medlemmar i TCO och SACO redovisas i tabellerna 3b–c. Även i dessa båda organisationer finns det många medlemmar som är intresserade av att åta sig fackliga förtroendeuppdrag.

En indelning efter fackförbund (tabell 2) visar att genomgående finns det stora grupper av medlemmar utan förtroendeuppdrag som kan tänka sig att ta ett uppdrag om man blir tillfrågade. I alla de jämförda LO-förbunden överstiger "antalet intresserade" det antal som redan har fackliga förtroendeuppdrag.

Av stort intresse är förstås också att se om det bland utlandsfödda finns LO-medlemmar utan fackliga uppdrag som skulle kunna tänka sig att ta tackligt uppdrag om man blev tillfrågad. Detta belyses i diagrammen 7a och 7b.

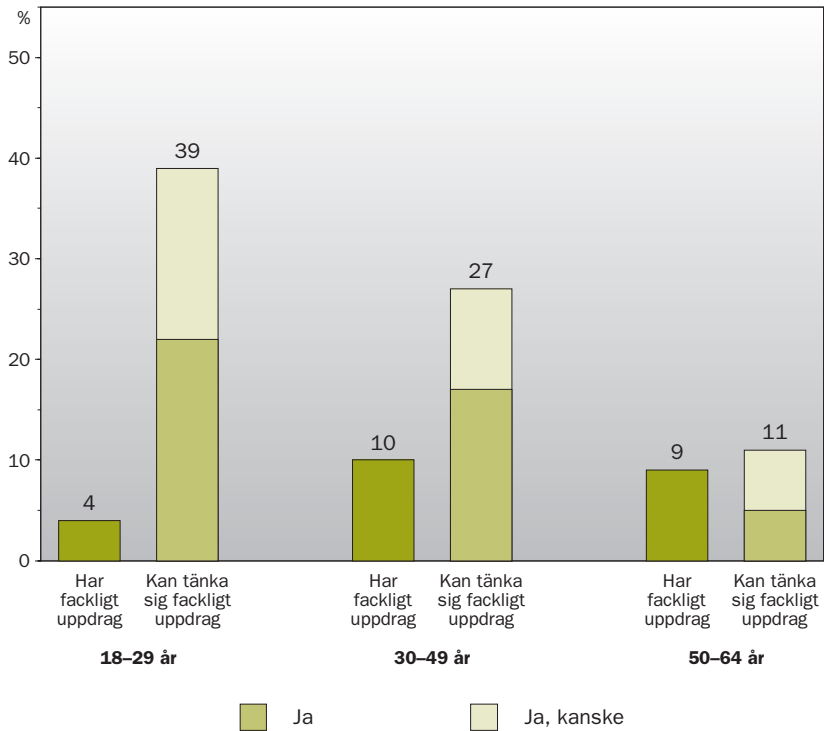
Resultaten pekar på att det borde finnas *mycket goda förutsättningar* att väsentligt öka andelen med fackliga förtroendeuppdrag bland utlandsfödda LO-medlemmar, och alldeles särskilt gäller det bland föd-

DIAGRAM

6A

Har fackligt förtroendeuppdrag eller kan tänka sig att ta sådant.

Kvinnliga LO-medlemmar.

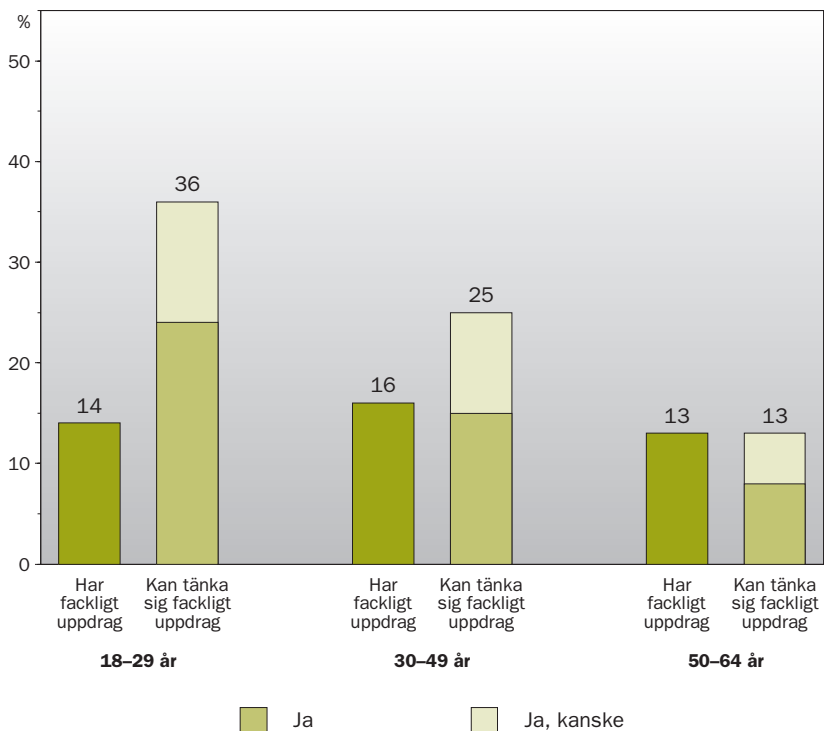

DIAGRAM

6B

Har fackligt förtroendeuppdrag eller kan tänka sig att ta sådant.

Manliga LO-medlemmar.

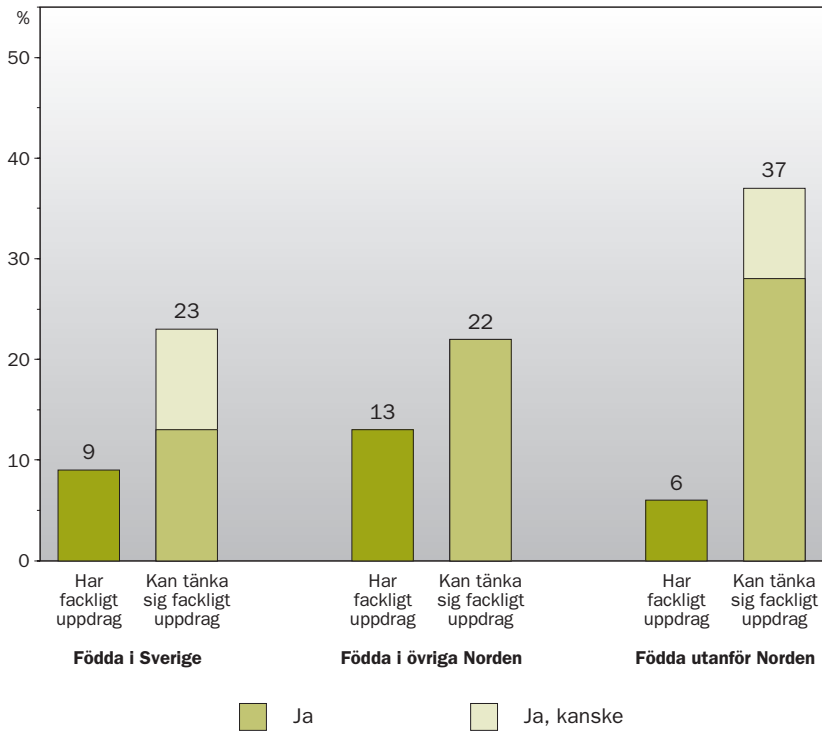

DIAGRAM

7A

Har fackligt förtroendeuppdrag eller kan tänka sig att ta sådant.

Kvinnliga LO-medlemmar.

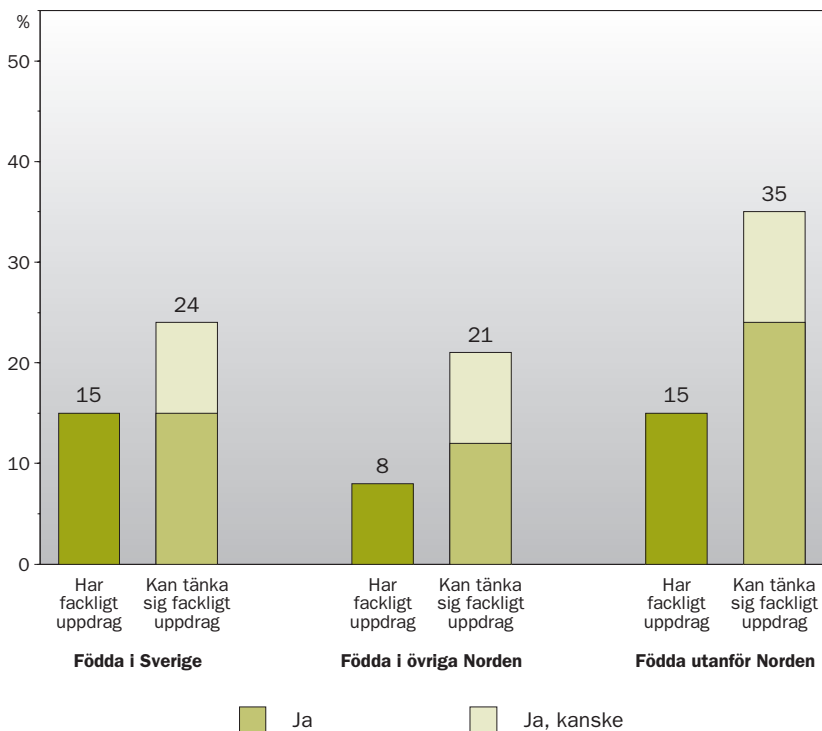

DIAGRAM

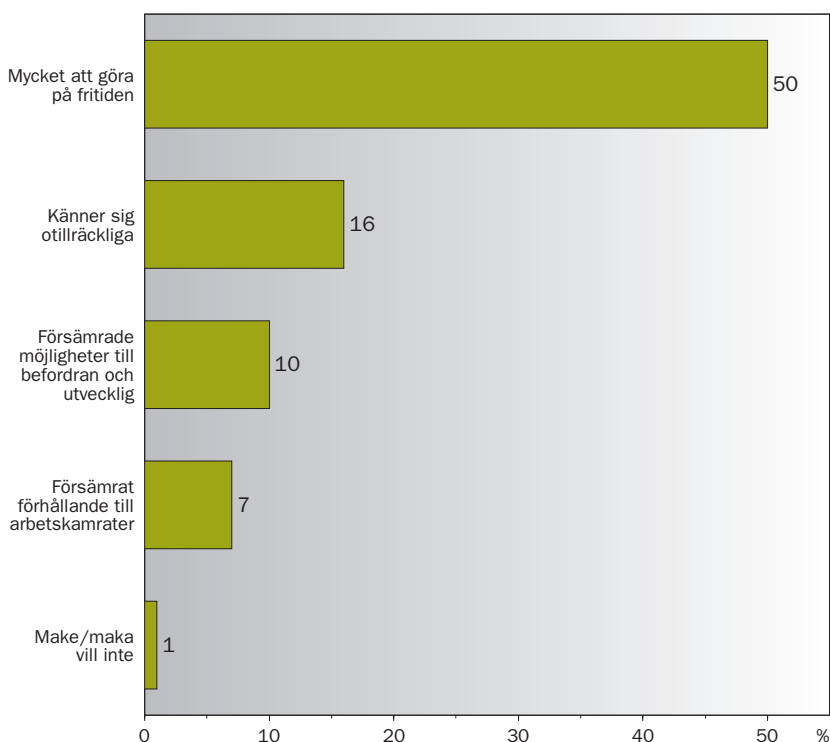
7B

Har fackligt förtroendeuppdrag eller kan tänka sig att ta sådant.

Manliga LO-medlemmar.

LO-medlemmarnas uppfattning om varför vissa inte vill åta sig fackliga uppdrag.

da utanför Norden (diagram 7a–b). Till exempel framgår att nästan 30 procent av kvinnor födda utanför Norden kan tänka sig att ta fackligt uppdrag om man blev tillfrågade och ytterligare nästan 10 procent säger ”ja, kanske”, vilket kan jämföras med att endast 6 procent har fackligt uppdrag idag. Också bland de utlandsfödda männen inom LO finns en stor potential att öka andelen med förtroendeuppdrag.

Skäl emot att åta sig fackliga förtroendeuppdrag

Det framhålls ofta att det på vissa arbetsplatser är svårt att få folk till olika fackliga förtroendeuppdrag. Man kan fråga sig varför?

I undersökningen har samtliga intervjuade fått följande fråga:

”Det kan finnas olika skäl till att många människor på en arbetsplats inte vill åta sig fackliga förtroendeuppdrag. Vilka tror Du är de allra vanligaste?”

Inget svarsalternativ lästes upp utan de intervjuade fick svara fritt och man kunde ange flera skäl. Intervjupersonerna som angav mer än tre skäl uppmanades dock att välja de tre vanligaste.

I diagram 8 och tabell 7a framgår vad LO-medlemmarna *tror vara de viktigaste skälen* till att vissa inte vill åta sig fackliga förtroendeuppdrag. Det i särklass vanligaste svaret är att man har mycket att göra på fritiden. Andra förhållandevis vanliga svar är att man kan känna sig otillräcklig och att ett fackligt arbete kan ge försämrade möjligheter till befordran eller innebära förändrade förhållanden till arbetskamraterna. Att make/maka inte vill är ett skäl som är mycket ovanligt.

Utöver de här nämnda finns en rad skäl som inte klassificeras i grupper. Dit hör till exempel brist på intresse eller ork, rädsla för kritik från medlemmarna för att facket inte gör tillräckligt och svårigheter att få ersättare i det egna arbetet.

Att det finns vissa skillnader bland olika grupper av LO-medlemmar framgår av tabell 7a. Till exempel anger män i högre grad än kvinnor att ett troligt skäl för nej till fackliga förtroendeuppdrag är försämrade möjligheter till befordran och utveckling. Kvinnor anger oftare än män som troligt skäl "mycket att göra på fritiden".

Vi kan också göra jämförelser med tjänstemännen genom att se på tabellerna 7b–c. På det hela taget är skillnaderna förhållandevis små. Man kan dock notera att privatanställda inom LO, TCO och SACO i större utsträckning än andra, som ett skäl att för att inte ta fackligt förtroendeuppdrag, anger att det skulle kunna ge försämrade möjligheter till befordran och utveckling. Allra mest anges det här skälet av de privatanställda tjänstemännen. Bland de privatanställda inom LO är det också en mycket stor skillnad mellan könen. Män anger i mycket större utsträckning än kvinnor försämrade möjligheter till befordran som ett troligt skäl till att vissa inte vill åta sig fackligt förtroendeuppdrag.

Uppdelning av LO-medlemmarna efter ålder i tabell 9a visar att i varje åldersgrupp är det en väsentligt högre andel bland män än bland kvinnorna som anger "försämrade möjlighet till befordran och utveckling" som ett troligt skäl till att vissa inte vill åta sig fackliga förtroendeuppdrag. Allra högst är andelen som anger detta skäl bland de yngre männen.

Vilka förändringar har skett

vad gäller andelen med fackliga förtroendeuppdrag?

En fråga av mycket stort intresse är hur andelen med fackliga förtroendeuppdrag har *förändrats*.

Innan vi går in på jämförelsen med den förra undersökningen ska vi göra en liten tillbakablick. Resultaten från den allra första undersökningen år 1988 är inte riktigt jämförbara med dem som genomfördes 1993 och 1998. Det stod dock klart att vi mellan 1988 och 1993 *inte* fick en fördelning av de fackliga förtroendeuppdragen inom LO som bättre återspeglade fördelningen på kvinnor och män bland medlemmarna. Utvecklingen var istället *den motsatta*. Inte heller fick vi under denna period en förnygring av de förtroendevalda utan istället var det tvärtom. Andelen med fackliga förtroendeuppdrag ökade kraftigt bland män i åldrarna 50–64 år mellan 1988 och 1993, men minskade bland de yngre kvinnorna i åldersgruppen 18–29 år.

Slutsatsen att kvinnornas underrepresentation ökade kraftigt under femårsperioden 1988–93 föranledde LOs styrelse att under våren 1994 fatta ganska långtgående beslut för att få till stånd en förändring. Dessa beslut anges i bilaga på sidan 67 i rapporten.

I rapporten från undersökningen 1998 kunde man konstatera att mellan 1993 och 1998 hade andelen kvinnor inom LO med fackliga förtroendeuppdrag ökat från 8 till 12 procent, medan andelen män med

Förändringar av andelen kvinnor och män inom LO med fackliga förtroendeuppdrag.

Procent.

	1993	1998	2002
Kvinnor			
18–29 år	4	11	4
30–49 år	10	12	10
50–64 år	9	11	9
Alla kvinnor	8	12	9
Män			
18–29 år	11	14	14
30–49 år	19	17	16
50–64 år	26	17	13
Alla män	19	16	15
LO totalt	14	14	12

fackliga uppdrag har minskat från 19 till 16 procent (tablå 7). För som LO som helhet var andelen som innehar fackliga förtroendeuppdrag oförändrad, nämligen 14 procent.

Slutsatsen var alltså att det mellan åren 1993 och 1998 hade blivit en *jämnare* fördelning mellan kvinnor och män av de fackliga uppdragen – och det var *mycket stora förändringar* som skett.

Men utjämnningen hade varit ännu starkare än så här. År 1993 hade de förtroendevalda kvinnorna inom LO i genomsnitt 1,2 uppdrag, medan männen hade 1,6 uppdrag. 1998 har situationen förändrats. Kvinnorna hade i genomsnitt 1,4 uppdrag, vilket kunde jämföras med 1,3 för männen. Det genomsnittliga antalet uppdrag bland de förtroendevalda kvinnorna hade alltså ökat, medan det hade varit en minskning för männen.

När denna förändring hade lagts samman med de som tidigare beskrivits blev effekterna de som anges i tablå 8. Kvinnornas andel av de fackliga förtroendeuppdragen inom LO ökade under de fem åren mellan 1993 och 1998 från 27 till 41 procent. Utan att ta till överord kan man beskriva det som då skedde skett *att kvinnorepresentationen inom facket förbättrades på ett dramatiskt sätt*.

Det visade sig att år 1998 var av LO-kvinnornas fackliga uppdrag 21 procent styrelseuppdrag (avdelningsstyrelse, sektionsstyrelse, klubbstyrelse), vilket var exakt samma siffra som år 1993.

Också *fördelningen mellan olika åldersgrupper* förändrades under denna period på ett mycket glädjande sätt. År 1993 hade åldersgruppen 18–29 år inte mer än 14 procent av de fackliga uppdragen, medan motsvarande andel år 1998 uppgick till 19 procent.

Av *stort intresse* är nu förstas att se *vilka förändringar som har skett under de fyra åren sedan den förra undersökningen* för fyra år sedan, alltså mellan 1998 och 2002. Förändringarna sammanfattas i tablåerna 7 och 8.

Det framgår att andelen LO-medlemmar med fackliga förtroendeuppdrag har minskat sedan 1998 – från 14 till 12 procent. För *kvinnor*

Förändringar av hur de fackliga förtroendeuppdragen är fördelade mellan kvinnor och män inom LO. Procent.

	1993	1998	2002
Kvinnor			
18–29 år	3	7	5
30–49 år	16	21	23
50–64 år	8	13	11
Alla kvinnor	27	41	39
Män			
18–29 år	11	12	12
30–49 år	40	31	35
50–64 år	22	16	14
Alla män	73	59	61
LO totalt	100	100	100

norna inom LO har det varit en minskning från 12 till 9 procent och för männen från 16 till 15 procent.

Det har alltså blivit en *ojämnare fördelning* mellan kvinnor och män. Detta framgår också när man beräknar *hur stor andel av de förtroendevalda inom LO som är kvinnor*. År 1998 var denna andel 40 procent och år 2002 hade andelen sjunkit till 37 procent som tidigare har angetts.

Man kan också se att bland de unga kvinnorna under 30 år har andelen med fackliga förtroendeuppdrag sjunkit mycket kraftigt – från 11 procent år 1998 till 4 procent 2002. Man är alltså tillbaka till samma låga nivå som år 1993. Bland kvinnor i de två andra åldersgrupperna har förändringarna varit mycket mindre (i åldersgruppen 30–49 år från 12 till 10 procent och i åldersgruppen 50–64 år från 11 till 9 procent).

Någon motsvarande minskning har inte skett bland de unga männen utan andelen med fackliga förtroendeuppdrag ligger här på samma nivå som för fyra år sedan (14 procent). Bland männen har det istället skett en viss minskning i den äldsta åldersgruppen 45–64 år (från 17 till 13 procent).

Vi har här sett på *antalet personer* med fackliga förtroendeuppdrag. Om man istället gör en beräkning av *antalet fackliga förtroendeuppdrag* och hur de är fördelade är minskningen för kvinnorna inte fullt lika påtaglig. Det beror på att det genomsnittliga antalet uppdrag *för dem som faktiskt har fackligt förtroendeuppdrag* har minskat något mera för män än för kvinnor mellan 1998 och 2002.

I tablå 8 framgår det att av alla fackliga uppdrag bland LO-medlemmar har kvinnorna 39 procent, vilket innebär en liten och inte säkerställd förändring jämfört med 1998.

Inte heller bland de unga kvinnorna har med det här beräkningssättet skett någon dramatisk förändring sedan den förra undersökningen, och det sammanhänger med att det har skett en så kraftig ökning av det genomsnittliga antalet uppdrag bland de förtroendevalda unga kvinnorna. Ingen annan grupp av förtroendevalda har så många uppdrag per person som just de unga kvinnorna. Det är alltså en mycket liten

Förändringar i fördelningen på olika typer av fackliga uppdrag bland förtroendevalda kvinnor och män inom LO.

	Kvinnor			Män		
	1993	1998	2002	1993	1998	2002
Styrelseuppdrag	21	21	16	25	27	29
Skyddsombud	25	26	30	30	29	28
Kontakt-/arbetsplatsombud	33	20	25	17	10	15
Annat uppdrag	21	23	29	28	34	28
Summa	100	100	100	100	100	100

del av de unga kvinnorna som har fackliga förtroendeuppdrag – men bland dem som faktiskt har fackligt uppdrag har unga kvinnor *genomsnittligt fler uppdrag* än andra grupper av förtroendevalda. Kanske hittar vi här en orsak till att andelen unga kvinnor med fackligt förtroendeuppdrag har minskat så kraftigt. Om det läggs alltför många uppdrag på vissa, finns en uppenbar risk för att uppdragen blir alltför betungande och att en del lämnar sina uppdrag. Ibland kan också det stöd som getts till de nya förtroendevalda ha varit alldeles otillräckligt.

Man kan också utläsa av tablån att år 2002 hade de unga under 30 år sammanlagt 17 procent av de fackliga förtroendeuppdragen inom LO, och det kan jämföras med att motsvarande andel i förra undersökningen år 1998 uppgick till 19 procent. Bland hela gruppen anställda LO-medlemmar var andelen unga vid båda tillfällena 20 procent. Ungdomarna är nu alltså något underrepresenterade vad gäller de fackliga uppdragen. Denna underrepresentation gäller dock enbart de unga kvinnorna (de är 9 procent bland de anställda LO-medlemmarna men har endast 5 procent av de fackliga uppdragen).

Hur har då *fördelningen på olika typer av fackliga uppdrag* förändrats? I tablå 9 kan man se att andelen styrelseuppdrag bland de *förtroendevalda kvinnorna* inom LO minskat något sedan den förra undersökningen år 1998 – från 21 till 16 procent. Istället har uppdragen som skyddsombud ökat något (från 26 till 30 procent av de förtroendevalda kvinnornas uppdrag) och även uppdragen som kontaktombud eller motsvarande har ökat (från 20 till 25 procent).

Om vi ser till de *förtroendevalda männen* inom LO finner vi att uppdragen som kontaktombud eller motsvarande har ökat en del (från 10 till 15 procent av männens fackliga uppdrag), men i övrigt är förändringarna små.

Vi ska avsluta den här delen av rapporten med att något kommentera *hur skälen för att inte åta sig fackliga uppdrag har förändrats*. En detaljerad redovisning ges i tabellerna 63–66. Det som är mest slående om vi ser till utvecklingen *under de nästan femton åren sedan den första undersökningen år 1988* är att andelen LO-medlemmar som anger att de tror att skälen till att många inte vill åta sig fackliga förtroendeuppdrag är "en känsla av otillräcklighet" har minskat kraftigt bland både kvinnor och män.

Ett internationellt perspektiv

Sammanlagt finns alltså inom *LO-förbunden* alltså så mycket som 175 000 förtroendevalda och dessa har sammanlagt 205 000 fackliga förtroendeuppdrag.

Inom *TCO-förbunden* finns sammanlagt 150 000 förtroendevalda med sammanlagt 160 000 fackliga uppdrag.

Vad gäller *SACO-förbunden* slutligen finns ungefär 50 000 förtroendevalda som sammanlagt har 55 000 uppdrag.

Var åttonde förtroendevald inom LO och var fjortonde förtroendevald inom TCO och SACO har mer än ett fackligt uppdrag.

Sammanlagt är det så mycket som 375 000 medlemmar i förbund tillhörande LO, TCO eller SACO som *har fackligt förtroendeuppdrag*. Det sammanlagda antalet uppdrag uppgår till 420 000.

Tillsammans med det stora antalet medlemmar är de många förtroendevalda ute på våra arbetsplatser fackets viktigaste resurs – de är själva ryggraden i den fackliga verksamheten.

Internationella jämförelser visar att *en väl utbyggd arbetsplatsorganisation, med många förtroendevalda*, har stor betydelse för den fackliga organisationsgraden. Det gör det möjligt för facket att möta medlemmarna direkt på arbetsplatsen och genom förhandlingar med arbetsgivarna eller på annat sätt tillgodose de behov och önskemål som medlemmarna har. Det faktum att facket organisatoriskt finns företrätt på arbetsplatserna underlättar också rekryteringen av nya medlemmar.

Deltagande i fackliga möten

Ett mått på facklig aktivitet är *deltagande i fackliga möten*. I undersökningen har ställts följande frågor:

”Har Du varit på något fackligt möte under de senaste tolv månaderna?”

Om den frågan besvarades med ja ställdes också följdfrågan:

”Ungefär hur många gånger?”

Vidare frågade man:

”Yttrade Du dig i någon facklig fråga vid detta tillfälle/något av dessa tillfällen?”

Hur det ser ut idag

Av svaren framgår att 35 procent av LO-medlemmarna har deltagit i minst ett fackligt möte under de senaste tolv månaderna. Mer än hälften av dessa (19 procent) har också yttrat sig.

I diagram 9 gör vi en uppdelning efter fackförbund. Av de elva LO-förbund som här jämförs är andelen som gått på *minst ett fackligt möte* högst bland medlemmar i Industrifacket, Livs och Skogs- och Träfacket. Men också Metall, SEKO och Pappers ligger klart över genomsnittet för LO. Om vi ser till andelen medlemmar som också har *yttrat sig* finner vi att den är förhållandevis hög i främst SEKO, Industrifacket, Livs och Skogs- och Träfacket (mer än var fjärde medlem har här yttrat sig på minst ett fackligt möte under året).

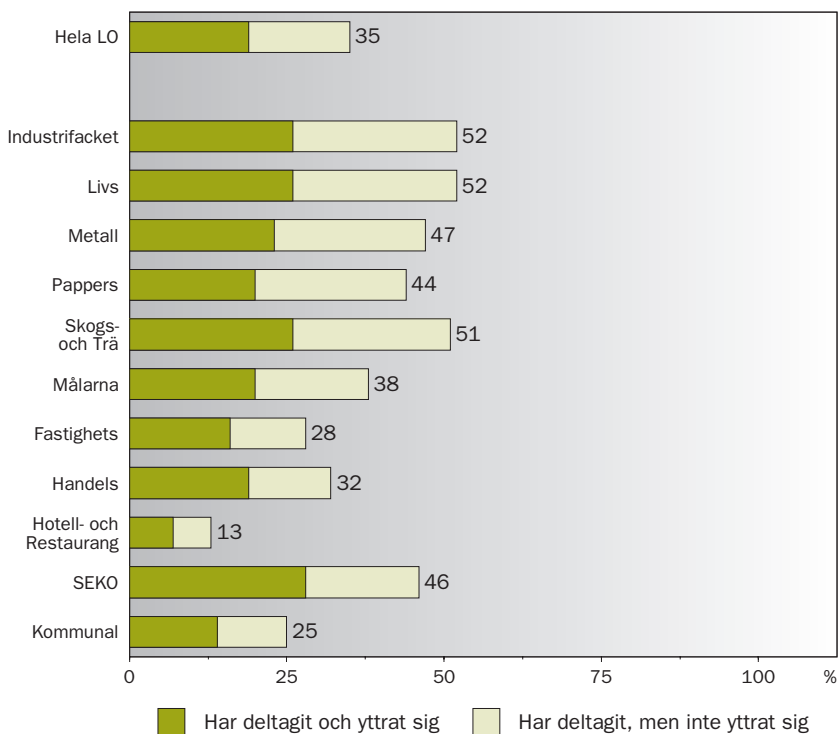
Det framgår också att andelen som gått på fackligt möte är lägst för Hotell- och Restaurang, Kommunal och Fastighets. Faktorer som kan göra det svårt att samla medlemmar till fackliga möten är till exempel att man har medlemmar med mycket olika arbetstidsförläggning, många deltidsarbetande och medlemmar med mycket rörliga arbeten.

Vi ska också se vilka olikheter det finns mellan olika åldersgrupper. Av diagram 10, som gäller LO-medlemmar, framgår att mötesdeltagandet är betydligt *lägre* bland de yngre än bland övriga. Dessa olikheter är mycket tydliga bland både kvinnor och män. I alla tre åldersgrupper är både andelen som går på fackliga möten och andelen som yttrar sig högre bland män än bland kvinnor.

DIAGRAM

9

Har deltagit i minst ett fackligt möte under de senaste 12 månaderna.

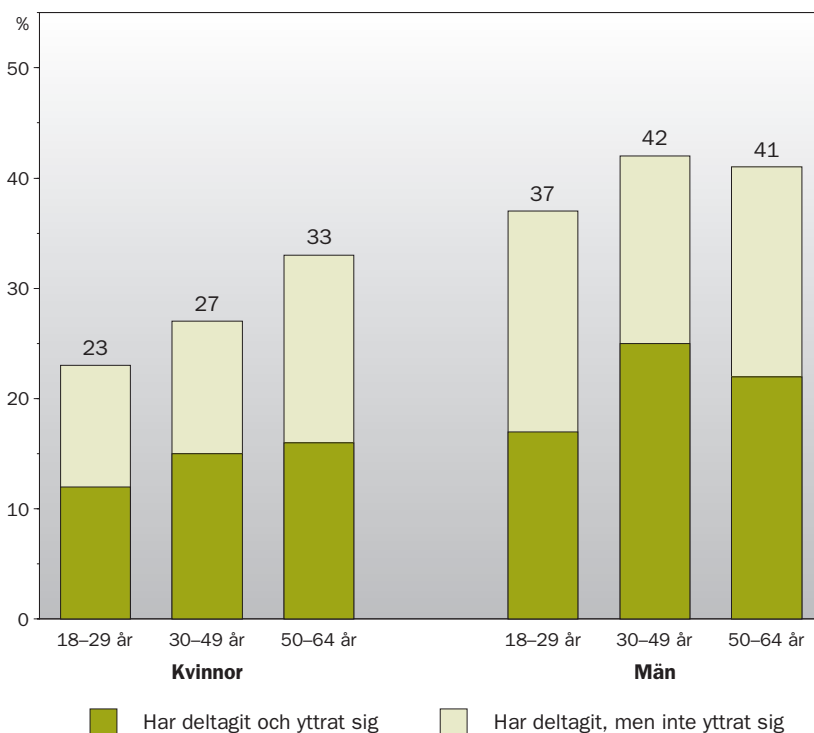

DIAGRAM

10

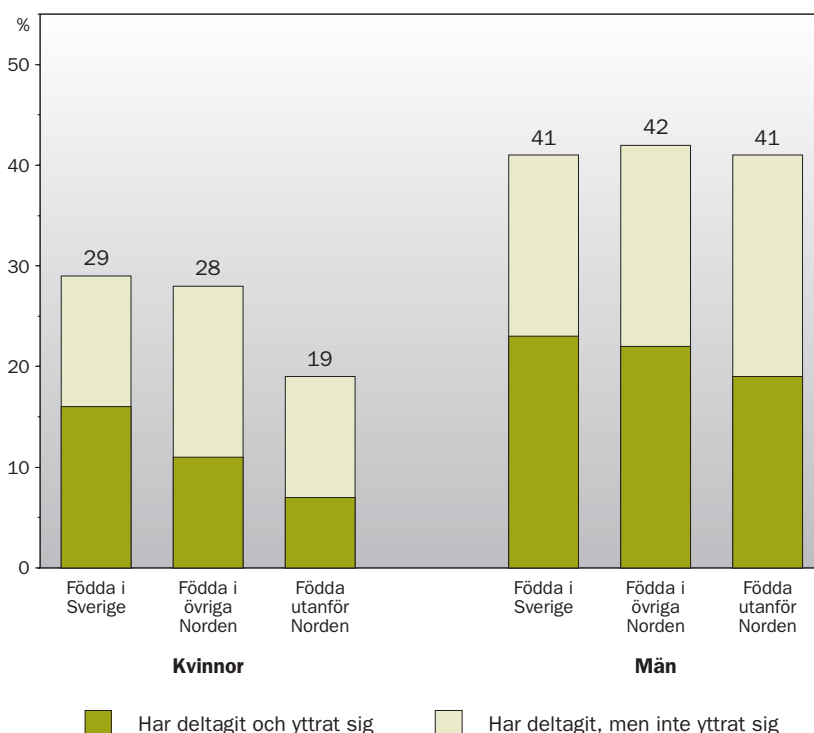
Har deltagit i minst ett fackligt möte under de senaste 12 månaderna.

LO-medlemmar.

Har deltagit i minst ett fackligt möte under de senaste 12 månaderna.

LO-medlemmar.

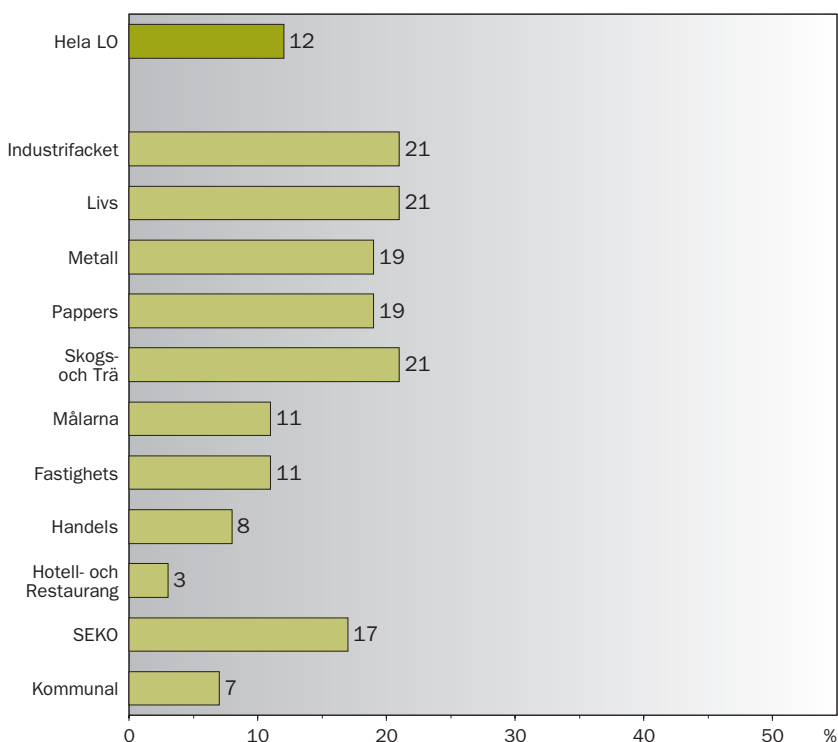
Indelning efter *födelseland* görs i diagram 11. Vad gäller *kvinnorna* inom LO är det så att både andelen som gått på minst ett fackligt möte och andelen som yttrat sig är *lägre* bland dem som är födda utanför Norden än bland dem som är födda i Sverige eller andra nordiska länder. Bland *männen* är däremot skillnaderna mycket små.

Vi har hittills sett på i vilken utsträckning medlemmarna deltagit i minst ett fackligt möte under de senaste tolv månaderna. För att få ett mått på hur många som mera regelbundet går på fackliga möten beskriver vi i det följande också andelen som deltagit i *minst tre fackliga möten* under samma tidsperiod.

Av LOs samtliga medlemmar har 12 procent deltagit i minst tre fackliga möten under de senaste tolv månaderna. Av tabell 14a framgår också att 7 procent har deltagit i minst fyra möten och 3 procent har deltagit i minst sju möten under ett år.

I diagram 12 gör vi en jämförelse mellan olika fackförbund. Andelen som deltagit i minst tre fackliga möten är högst i Industrifacket, Livs och Skogs- och Träfacket, men också Metall, Pappers och SEKO ligger klart över genomsnittet för LO. Lägst ligger Hotell- och Restaurang, Kommunal och Handels.

Har deltagit i minst tre fackliga möten under de senaste 12 månaderna.

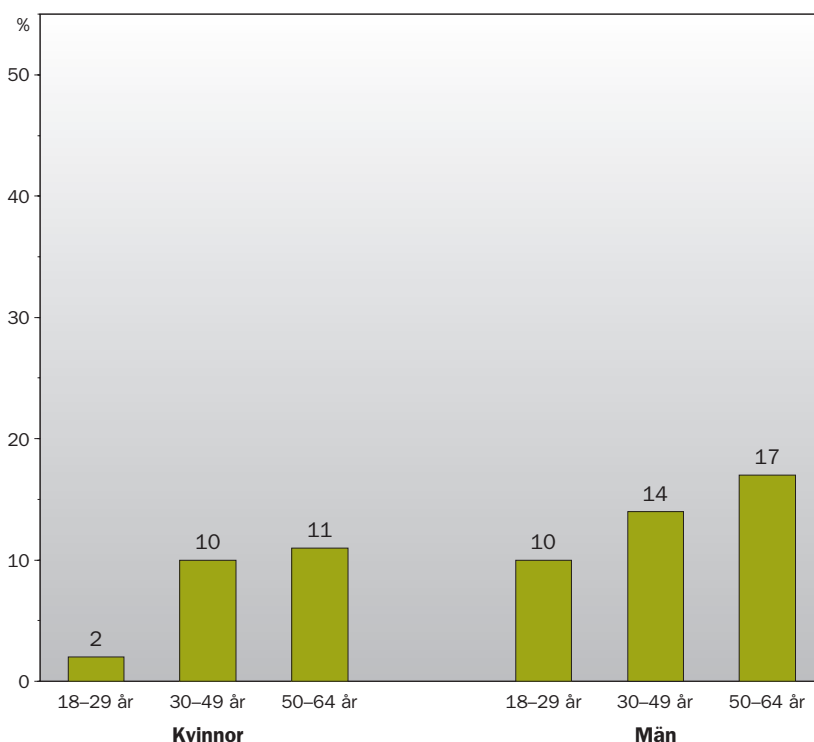
Vi ska också när det gäller det här måttet på deltagande se om det finns skillnader mellan olika åldersgrupper. I diagram 13, som gäller LO-medlemmar, kan vi se att andelen som deltagit i minst tre fackliga möten är i särklass *lägst* bland unga kvinnor i åldersgruppen under 30 år.

Hur andelen som går på fackliga möten (någon gång eller mera regelbundet) varierar med *familjesituation* beskrivs i tabell 19. Det är svårt att här se något tydligt mönster utöver att andelen som mera regelbundet går på fackliga möten (minst tre möten per år) är så låg bland de unga utan barn. *En fråga som man förstås kan ställa sig* är varför det fackliga mötesdeltagandet är så mycket lägre bland ungdomar än bland andra. Det är knappast förhållanden i själva arbetet som kan förklara detta, och inte kan det vara mera betungande plikter i hem och familj. Det tycks inte heller vara bristande intresse för den fackliga verksamheten. Undersökningen visar nämligen (se avsnitt 5) att ungdomarna har ett stort fackligt intresse. Mer än sex av tio LO-medlemmar under 30 år är fackligt intresserade eller är själva fackligt aktiva.

Det kan vara *andra konkurrerande intressen* som ligger bakom denna skillnad. Men det kan kanske också vara så att *de fackliga mötenas*

Har deltagit i minst tre fackliga möten under de senaste 12 månaderna.

LO-medlemmar.

karaktär inte lockar ungdomarna utan möjligen istället till och med skrämmer bort dem. Det *skulle i så fall peka på* att den fackliga mötesverksamhetens innehåll och karaktär måste förändras om man ska få fler ungdomar att delta. Om det är så att de fackliga mötena uppfattas som alltför formella, och möjligheterna att påverka upplevs som små, är det kanske inte så konstigt att många ungdomar avstår från att delta och istället ägnar sig åt andra saker.

Indelning efter födelseland görs i tabell 17. Bland *kvinnorna* i LO är andelen som gått på minst tre fackliga möten *lägre* bland dem som är födda utanför Norden än bland födda i Sverige eller andra nordiska länder. Vad gäller *männen* är däremot skillnaderna mycket små.

Fackliga möten på arbetstid eller på fritid

Genom de bearbetningar som vi gjort av Statistiska centralbyråns undersökningar av levnadsförhållandena åren 2000/2001 kan vi få reda på om de fackliga mötena ligger på arbetstid eller på fritid.

Följande fråga ställdes i intervjuerna: "Var mötet (mötena) i fackföreningen på betald arbetstid eller på fritiden?" Svartalternativen var "på betald arbetstid", "på fritid" respektive "både och".

De fackliga mötenas förläggning till arbetstid respektive fritid.

	Helt till arbetstid	Helt till fritid	Både arbets-tid och fritid	Summa
Hela LO	52	32	16	100
Industrifacket	72	17	11	100
Metall	67	17	16	100
Handels	50	30	20	100
SEKO	55	24	21	100
Kommunal	35	50	15	100

Det visar sig att drygt hälften av de LO-medlemmar som gått på fackliga möten under de senaste tolv månaderna har haft mötena förlagda *helt till arbetstid*, medan ungefär var tredje haft dem förlagda *helt på fritid* (tablå 10). Resterande ungefär 15 procent anger *både på arbetstid och fritid*.

Men det finns här stora skillnader mellan olika fackförbund. På grund av urvalets storlek kan här endast de största förbunden inom LO jämföras. Till exempel framgår det av resultaten att medan andelen som har de fackliga mötena förlagda *helt till arbetstid* är omkring 70 procent för Industrifacket och Metall är motsvarande andel för Kommunal endast 35 procent. Handels och SEKO ligger däremellan på 50 respektive 55 procent.

Hur har det fackliga mötesdeltagandet förändrats?

Av intresse är förstås att se om det fackliga mötesdeltagandet har ökat eller minskat. Det visar sig i tablå 11 att sedan den första undersökningen för nästan femton år sedan (år 1988) har andelen LO-medlemmar som deltagit i *minst ett fackligt möte* under de senaste tolv månaderna minskat från 42 till 35 procent, andelen som *ytttrat sig* från 21 till 19 procent (ingen säkerställd förändring) och andelen som gått på *minst tre fackliga möten* från 18 till 12 procent. Minskningen av mötesdeltagandet gäller alla åldersgrupper. Man kan inte säga att den varit större bland de unga än bland de äldre – snarast pekar resultaten på att minskningen varit störst i den äldsta åldersgruppen.

Om vi istället ser på vad som har hänt sedan den förra undersökningen för fyra år sedan blir slutsatsen att förändringarna är små och inte statistiskt säkerställda.

Förändringar av deltagande i fackliga möten bland olika åldersgrupper inom LO.

Procent.

	Minst ett fackligt möte				Har yttrat sig				Minst tre fackliga möten			
	88	93	98	02	88	93	98	02	88	93	98	02
Kvinnor												
18–29 år	29	25	19	23	14	11	12	12	6	7	6	2
30–49 år	35	37	37	27	18	14	18	15	13	10	13	10
50–64 år	43	42	33	33	21	15	12	16	20	17	11	11
Alla kvinnor	36	36	32	28	18	14	15	15	14	12	11	10
Män												
18–29 år	41	30	35	37	20	15	16	17	12	12	12	10
30–49 år	50	47	43	42	27	26	23	25	21	18	18	14
50–64 år	47	54	47	41	24	31	20	22	28	26	20	17
Alla män	47	44	42	40	25	24	20	22	21	18	17	15
LO totalt	42	40	37	35	21	19	18	19	18	15	14	12

Vilka förändringar som skett inom olika fackförbund redovisas i tabellerna 66 och 69.

Vi har även några jämförelser *längre bakåt i tiden*. SCBs undersökning av levnadsförhållandena år 1978 visade att 44 procent av LO-medlemmarna deltagit i minst ett fackligt möte under de senaste tolv månaderna och 17 procent hade deltagit i minst tre fackliga möten. Nästan 25 år senare är motsvarande siffror alltså 35 procent respektive 12 procent. I detta mera långsiktiga perspektiv har alltså skett en mycket påtaglig minskning av det fackliga mötesdeltagandet.

Det finns också motsvarande uppgifter för tjänstemännen. Sedan 1978 har andelen TCO-medlemmar som gått på minst ett fackligt möte under de senaste tolv månaderna minskat från 53 till 40 procent och andelen som gått på minst tre möten från 20 till 16 procent. För SACO har andelen som gått på minst ett fackligt möte minskat från 59 till 41 procent och andelen som gått på minst tre möten från 32 till 16 procent.

4

Kontakter med de förtroendevalda

Två frågor har ställts om medlemmarnas kontakter med de förtroendevalda. De gäller dels om man *känner någon representant för det lokala facket*, dels om man *själv tagit kontakt* i någon fråga.

Frågorna har formulerats på följande sätt:

”Känner Du någon representant för Din lokala fackliga organisation på Din arbetsplats?”

”Har Du under de senaste åren tagit kontakt med en facklig representant för att påverka eller för att få information? Med facklig representant menas även t ex skyddsombud och fackliga kontaktombud, arbetsplatsombud och liknande.”

Känner representant för det lokala facket

Hur LO-medlemmarna svarat på den första frågan framgår tablå 12.

Drygt tre av fyra LO-medlemmar – 77 procent – känner alltså representant för det lokala facket eller är själva fackligt aktiva.

I diagram 14 beskrivs skillnaderna mellan olika fackförbund. Staplarna i diagrammet anger de procentandelar som känner någon representant för den lokala fackliga organisationen på arbetsplatsen. I de procentandelarna ingår självfallet också de som själva är fackligt aktiva. En mera utförlig redovisning, med en särredovisning av dem som själva är fackligt aktiva, ges i tabell 21 i bilagan. Andelen som känner någon representant för det lokala facket är högst inom Pappers, Industrifacket, Metall, SEKO samt Skogs- och Träfacket.

Skillnaderna mellan olika åldersgrupper inom LO speglar vi i tabell 22a. Bland både kvinnor och män är andelen som känner någon facklig

TABLÅ

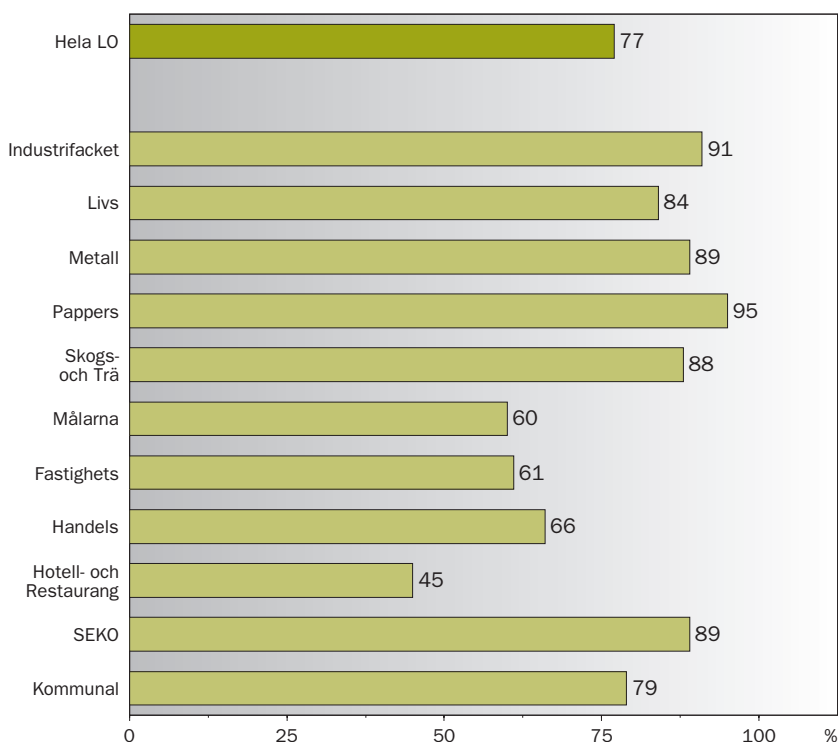
12

Känner någon facklig representant för det lokala facket.

LO-medlemmar.

	Andel i procent
Själv fackligt aktiv	10
Inte fackligt aktiv, men känner facklig representant	67
Lokalt fack saknas	4
Känner ej facklig representant	19
Summa	100

Känner någon representant för den lokala fackliga organisationen.

representant *lägst* i den yngsta åldersgruppen 18–29 år. Detta är inte överraskande. Med längre tid i jobbet ökar kunskaperna. Dessutom har många ungdomar tidsbegränsade anställningar, vilket ofta gör att deras kunskaper om förhållandena på arbetsplatsen blir mera begränsade.

Indelningen av LO-medlemmarna efter födelseland visar att olikheterna är förhållandevis små (tabell 24).

Däremot finns det tydliga skillnader mellan anställda på små och stora arbetsplatser framgår det av tablå 13. På de *större* arbetsplatserna är andelen som känner representant för det lokala facket *väsentligt mycket högre* än på de små arbetsplatserna. På de minsta arbetsplatserna med högst tio anställda är det också ganska många som anger att lokalt fack saknas.

TABLÅ

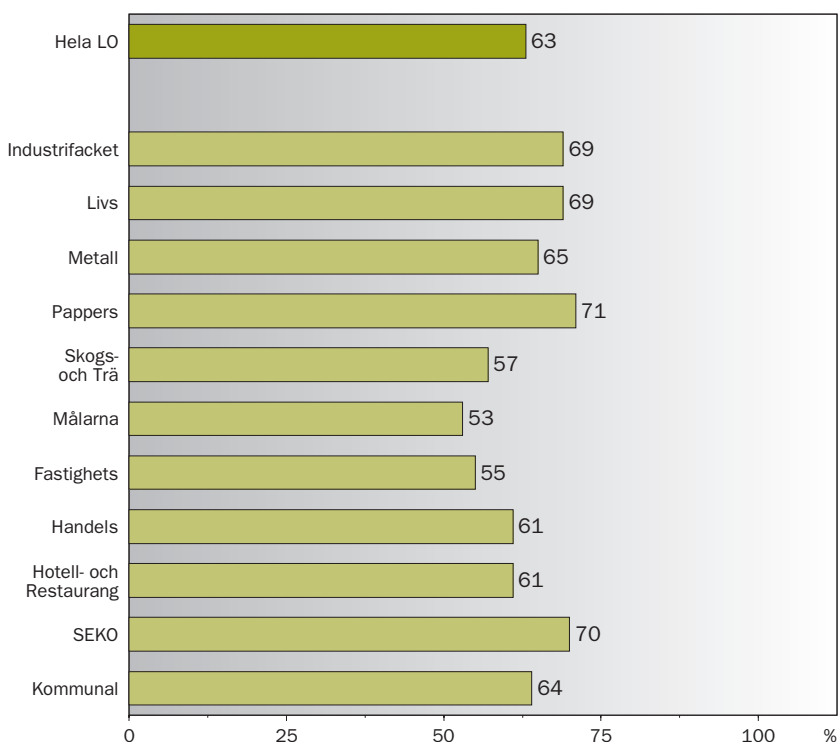
13

Känner någon facklig representant för det lokala facket.

LO-medlemmar.

	Antal anställda på arbetsplatsen				
	1–10	11–49	50–99	100–499	500–
Själv fackligt aktiv	8	11	11	10	13
Inte fackligt aktiv, men känner facklig representant	49	66	76	80	82
Lokalt fack saknas	11	4	3	0	1
Känner ej facklig representant	32	19	10	10	4
Summa	100	100	100	100	100

Har under de senaste åren tagit kontakt med facklig representant för att påverka eller för att få information.

Kontakt med facklig representant för att påverka eller för att få information

Resultaten visar att medlemmarna i *hög grad tar kontakt med sina fackliga företrädare*. Så mycket som nästan 65 procent av LOs medlemmar har under de senaste åren tagit kontakt med en facklig representant för att påverka eller för att få information eller är själva fackligt aktiva. Det framgår av diagram 15. Som synes är skillnaderna mellan förbunden inte påfallande stora. De förbund som ligger allra högst inom LO är Pappers, SEKO, Industrifacket och Livs. Omkring 70 procent av dessa förbunds medlemmar har tagit kontakt med facklig representant eller är själva fackligt aktiva.

Tabell 27 ger en mera utförlig redovisning av svaren där också svaren från olika grupper av tjänstemän redovisas.

I tabell 28a belyser vi skillnaderna mellan olika åldersgrupper inom LO. Det visar sig att skillnaderna är ganska små.

Vi kan däremot se att det finns vissa skillnader mellan de LO-medlemmar som är födda i Sverige och dem som är födda utomlands (tabell 30). De som är födda utanför Norden har i mindre utsträckning än födda i Sverige tagit kontakt med facklig representant för att påverka eller för att få information. Här måste man tänka på att de utlandsfödda i många fall fått jobb och blivit LO-medlemmar ganska nyligen, och därmed också haft mindre chans att ta kontakt med sina fackliga företrädare.

Har gått på fackligt möte eller tagit kontakt med facklig representant.

LO-medlemmar.

	Andel i procent
Själv fackligt aktiv	10
Har gått på fackligt möte och tagit kontakt	19
Har gått på fackligt möte, men inte tagit kontakt	8
Har inte gått på fackligt möte, men har tagit kontakt	35
Har varken gått på fackligt möte eller tagit kontakt	28
Summa	100

Att vara medlem men ändå stå utanför

Ett viktigt sätt att påverka de beslut som tas av den fackliga organisationen – och också att bli informerad om olika frågor – är att delta i den fackliga mötesverksamheten. Ett annat sätt att påverka eller få information är att ta direktkontakt med någon representant för den lokala fackliga organisationen på arbetsplatsen.

Vi ska se hur många medlemmar som *inte* utnyttjar någon av dessa båda möjligheter till påverkan eller information, och som i den mening som ses som "utanförstående". Att hamna i den gruppen utesluter självfallet inte att man kan vara intresserad, och att man kanske också noga följer den fackliga verksamheten. Vår strävan är endast att avgränsa en grupp som *inte utnyttjat någon av de båda kanalerna* för att påverka beslut eller för att hålla sig informerad.

För att hänföras till gruppen "utanförstående" ska man dels inte ha gått på något fackligt möte under de senaste tolv månaderna, dels inte heller tagit kontakt med någon facklig representant under de senaste åren.

Resultaten från undersökningen framgår av tablå 14.

Nästan 30 procent av LO-medlemmarna är alltså "utanförstående" i den mening att de inte utnyttjar någon av de båda angivna möjligheterna till påverkan eller information.

Inom gruppen LO-medlemmar finns det vissa skillnader mellan kvinnor och män, och även mellan olika åldersgrupper (tabell 34a). Högst är andelen "utanförstående" bland unga kvinnor under 30 år.

Indelning efter fackförbund görs i tabell 33. Andelen "utanförstående" i den mening som här har getts är förhållandevis hög i förbund som Fastighets och Hotell- och Restaurang.

Man kan också se att det finns vissa olikheter mellan födda i Sverige och födda i andra länder (tabell 35). Andelen som inte har gått på något fackligt möte och inte heller har tagit kontakt med facklig representant är bland både kvinnor och män inom LO högst bland födda utanför Norden.

Förändringar av medlemmarnas kontakt med förtroendevalda.

LO-medlemmar.

	Känner representant för det lokala facket				Har under senaste åren tagit kontakt med facklig representant för att påverka eller få information			
	1988	1993	1998	2002	1988	1993	1998	2002
Kvinnor								
18–29 år	86	73	68	64	64	57	69	58
30–49 år	80	87	84	79	60	56	71	68
50–64 år	83	85	85	80	52	50	57	58
Alla kvinnor	83	83	81	76	59	55	66	63
Män								
18–29 år	80	84	73	75	59	62	65	61
30–49 år	88	89	83	80	65	66	68	68
50–64 år	93	94	88	81	65	65	53	61
Alla män	87	88	82	79	63	65	64	64
Samtliga	85	86	82	77	61	60	65	63

Hur har kunskaperna om fackliga företrädare och kontakter mellan medlemmar och förtroendevalda förändrats?

Vilka förändringar har då skett vad gäller kunskaper om fackliga företrädare och kontakter mellan medlemmar och förtroendevalda? Vi ska även här se på vad som har hänt under de sammanlagt nästan femton år sedan den första undersökningen genomfördes. Resultaten sammanfattas i tablå 15. Det visar sig att andelen LO-medlemmar som *känner någon representant för den lokala fackliga organisationen på arbetsplatsen* har minskat från 85 procent till 77 procent sedan 1988. Minskningen har varit störst bland de unga kvinnorna under 30 år, och det är även bland dessa som kunskaperna om lokal fackliga företrädare idag är lägst.

Av betydelse för den mera långsiktiga förändringen av kunskapen om fackliga företrädare kan ha varit den ökning av antalet tillfälligt anställda som har skett. Mellan 1990 och 2002 har andelen med tidsbegränsad anställning ökat från 11 till 16 procent bland LOs kvinnor och från 5 till 9 procent bland LOs män. Anställda som är kort tid på arbetsplatsen hinner naturligtvis inte i samma utsträckning som andra att skaffa sig kunskaper om den fackliga verksamheten. Man kan konstatera att tillfälliga anställningar är allra vanligast just bland de unga kvinnorna.

Däremot har andelen LO-medlemmar som *haft kontakt med facklig representant för att påverka eller för information* inte minskat utan är minst så hög som år 1988 (63 procent år 2002 jämfört med 61 procent för femton år sedan, vilket dock är en för liten ökning för att vara statistisk säkerställd).

En uppdelning efter fackförbund görs i tabellerna 73 och 76. Där bekräftas den allmänna tendensen att andelen som känner representant för den lokala fackliga organisationen har minskat något, medan andelen som har tagit kontakt med facklig representant för fack-

et för att påverka eller för att få information har varit mera oförändrad eller ökat.

Vad gäller andelen "utanförstående", det vill säga att man varken har deltagit i fackligt möte eller tagit kontakt med facklig representant, är förändringarna mycket små (tabell 78). Det gäller både sett i ett långsiktigt perspektiv och i jämförelse med de förra undersökningarna. Andelen "utanförstående" i den här meningen var år 2002 bland LO-medlemmar 28 procent jämfört med 29 procent år 1988, vilket är en ej säkerställd förändring.

Fackligt intresse

Vi ska i det här avsnittet se på i vilken utsträckning de anställda själva anser sig vara fackligt intresserade och fackligt aktiva.

I intervjuerna har ställts följande fråga om hur man själv bedömer sitt fackliga intresse och aktivitet:

”Om Du tänker på Ditt fackliga intresse, vad skulle Du då vilja kalla Dig – fackligt ointresserad, fackligt intresserad men inte aktiv, fackligt intresserad och även aktiv, eller vill Du beskriva det på något annat sätt?”

I tablå 16 sammanfattar vi resultaten för LO, TCO, SACO och för hela gruppen anställda. Andelarna anges i procent.

Bland LO-medlemmarna uppger 10 procent att de är fackligt aktiva. En mycket stor grupp, nästan 60 procent, är fackligt intresserade men inte själva aktiva.

Sammanlagt *ungefär sju av tio LO-medlemmar* är således fackligt intresserade eller själva fackligt aktiva.

Det finns ett klart samband mellan att anse sig vara fackligt aktiv och att ha fackligt förtroendeuppdrag. Den helt övervägande delen av LO-medlemmar med fackliga uppdrag anser sig vara fackligt aktiva – och praktiskt taget samtliga av dem som anger att de är fackligt aktiva har också fackligt förtroendeuppdrag.

Andelen fackligt intresserade i olika fackförbund redovisas i diagram 16. Vi kan där se att i alla de jämförda förbunden är andelen som anser sig vara fackligt intresserad relativt hög – så mycket som omkring 65 procent eller mer är fackligt intresserade eller själva fackligt aktiva. I många förbund ligger andelarna på omkring 75 procent.

TABLÅ

16

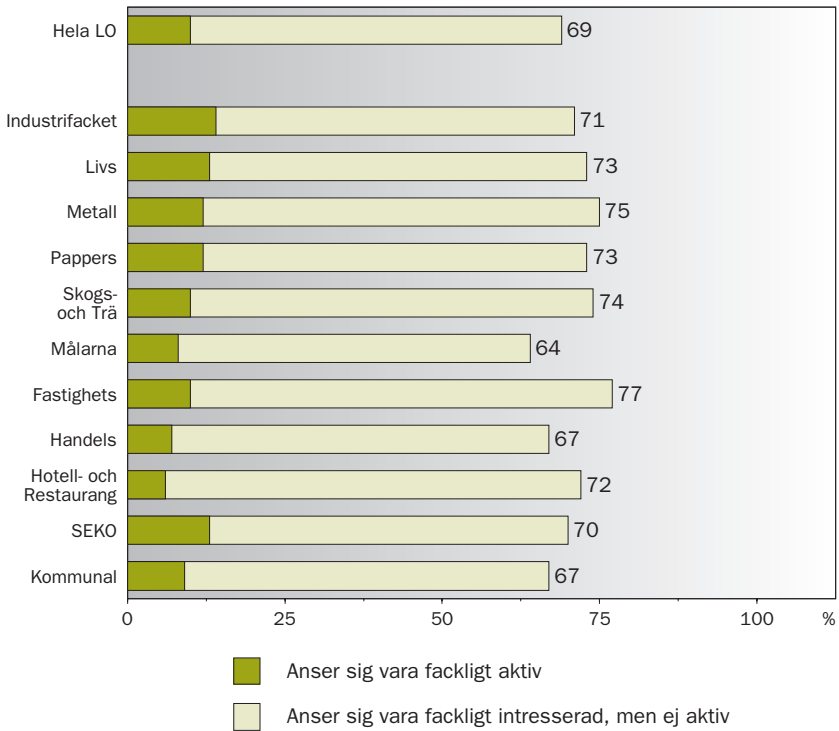
Egen bedömning av fackligt intresse.

	LO	TCO	SACO	Samtliga
Anser sig vara fackligt aktiv	10	12	13	11
Anser sig vara fackligt intresserad, men inte aktiv	59	60	63	60
Anser sig vara fackligt ointresserad	31	28	24	29
Summa	100	100	100	100

DIAGRAM

16

Egen bedömning av fackligt intresse.

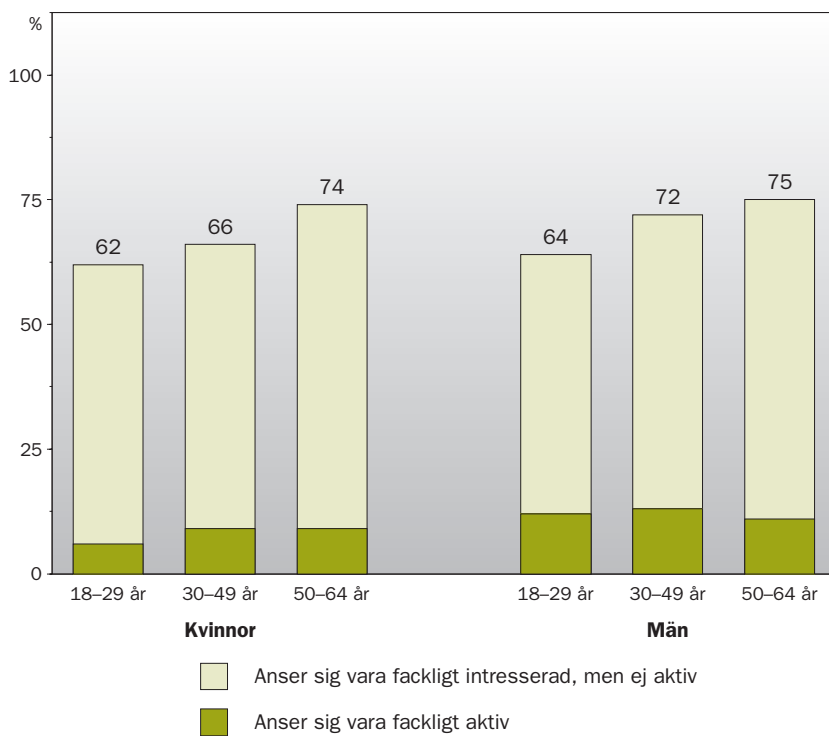

DIAGRAM

17

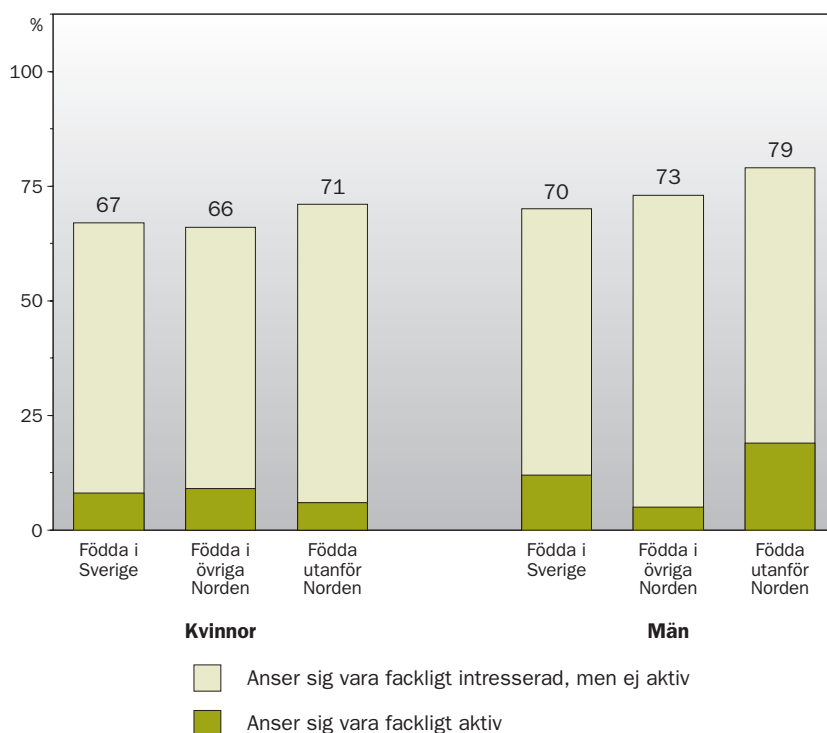
Egen bedömning av fackligt intresse.

LO-medlemmar.

Egen bedömning av fackligt intresse.

LO-medlemmar.

Man kan ställa sig den frågan om det fackliga intresset är annorlunda bland *ungdomar* än bland andra. Diagram 17 visar att för *kvinnorna* inom LO verkar det vara så att de två yngre åldersgrupperna (18–29 år och 30–49 år) har ett något mindre fackligt intresse än den äldsta åldersgruppen. För *männen* kan man se att andelen fackligt intresserade är lägre i den yngsta åldersgruppen än i de båda övriga.

Indelning av LO-medlemmarna efter födelseland görs i diagram 18. Det framgår att skillnaderna mellan olika åldersgrupper är förhållandevis små – men resultaten pekar *snarast* på att andelen fackligt intresserade är *högre* bland dem som är utanför Norden än bland födda i Sverige och andra nordiska länder.

De *förändringar* som har skett sedan den förra undersökningen för fyra år sedan är mycket små (tabell 80). Andelen som anser sig vara fackligt intresserad är 69 procent år 2002 som kan jämföras med 71 procent för fyra år sedan, och det är inte en säkerställd förändring. I jämförelse med den första undersökningen för nästan femton år sedan har dock andelen LO-medlemmar som anser vara fackligt intresserade minskat något – från 75 till 69 procent.

Läsning av fackliga tidningar

I undersökningen har ställts en fråga om i vilken utsträckning medlemmarna läser sin fackliga tidning. Frågan formulerades på följande sätt:

”Hur mycket läser Du av Din fackliga tidning?”

Det framhölls av intervjuaren att eventuell lokal tidning som ges ut på arbetsplatsen *inte* skulle räknas med.

De förkodade, ej upplästa, svarsalternativen var följande: läser större delen av innehållet, läser en del av innehållet, brukar bara bläddra i den respektive läser inget alls.

LO-medlemmarnas svar fördelas enligt tablå 17.

Var tredje LO-medlem läser alltså större delen av innehållet i sin fackliga tidning. En nästan lika stor del läser en del av innehållet. Drygt var fjärde brukar bläddra i tidningen. Ganska få LO-medlemmar (endast 7 procent) läser ingenting alls i sin fackliga tidning.

I diagramform beskriver vi andelarna som läser större delen av innehållet eller som läser en del av innehållet i sin fackliga tidning. I tabellerna i slutet av rapporten ger vi en mera utförlig redovisning av svaren.

En jämförelse mellan olika fackförbund inom LO görs i diagram 19. Det visar sig att skillnaderna inte är påfallande stora. Man kan dock se att de som *mest* läser sin fackliga tidning är medlemmarna i Kommunal, Hotell- och Restaurang och Målareförbundet.

TABLÅ

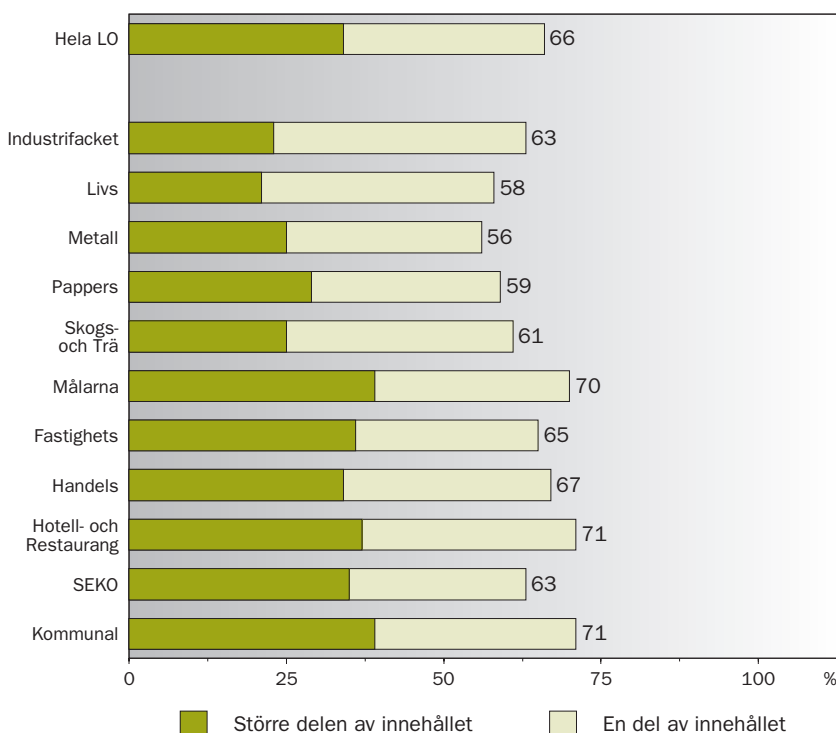
17

Hur mycket man läser av den fackliga tidningen.

LO-medlemmar. Procent.

	<i>Andel i procent</i>
Läser större delen av innehållet	34
Läser en del av innehållet	32
Brukar bläddra i den	26
Läser inget	7
Ej svar	1
Summa	100

Hur mycket man läser av den fackliga tidningen.

Bland de TCO-förbund som vi kan jämföra är andelen som läser mycket i sin fackliga tidning allra *högst* i Vårdförbundet, Lärarförbundet och Statstjänstemannaförbundet (tabell 42).

Bland SACO-grupperna är det de kommunalt anställda som ligger högst – här kan vi dock inte urskilja enskilda fackförbund.

Av stort intresse är att se om det finns skillnader mellan olika åldersgrupper. Hur mycket av sin fackliga tidning läser till exempel ungdomarna?

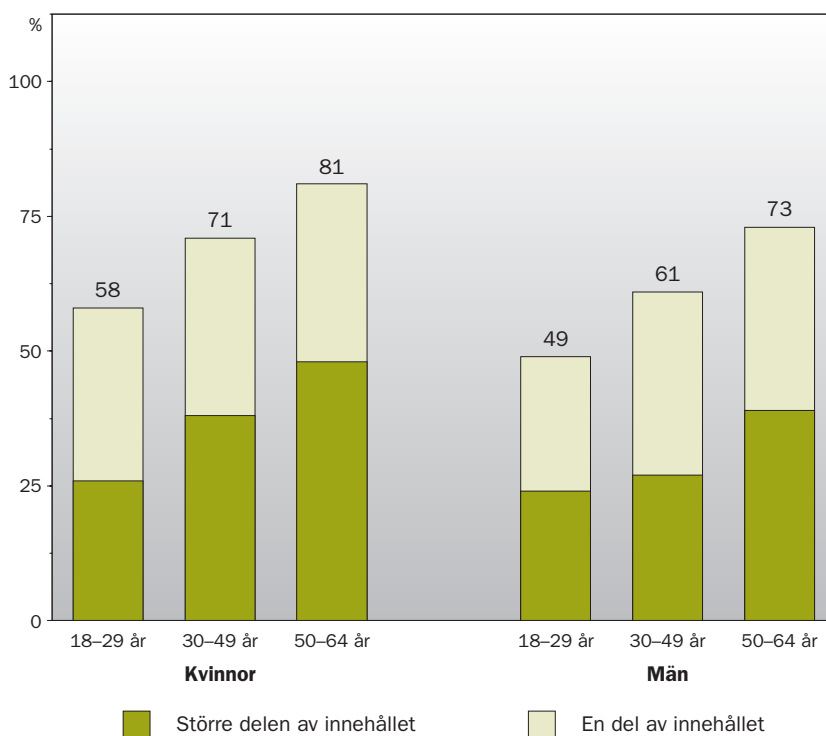
Hur situationen ser ut bland LO-medlemmar beskriver vi i diagram 20. Det visar sig att ungdomarna läser *mindre* i sin fackliga tidning än andra åldersgrupper. Det här mönstret gäller båda könen. Den grupp som läser allra minst är de unga männen.

Som framgår av tabell 43a är det dock endast en ganska liten del av ungdomarna som inte läser något alls i den fackliga tidningen (ungefär 10 procent). I större utsträckning än andra åldersgrupper har man angett att man brukar "bläddra i den". Resultaten kan vara ett tecken på att de fackliga tidningarna inte riktigt når fram till ungdomarna.

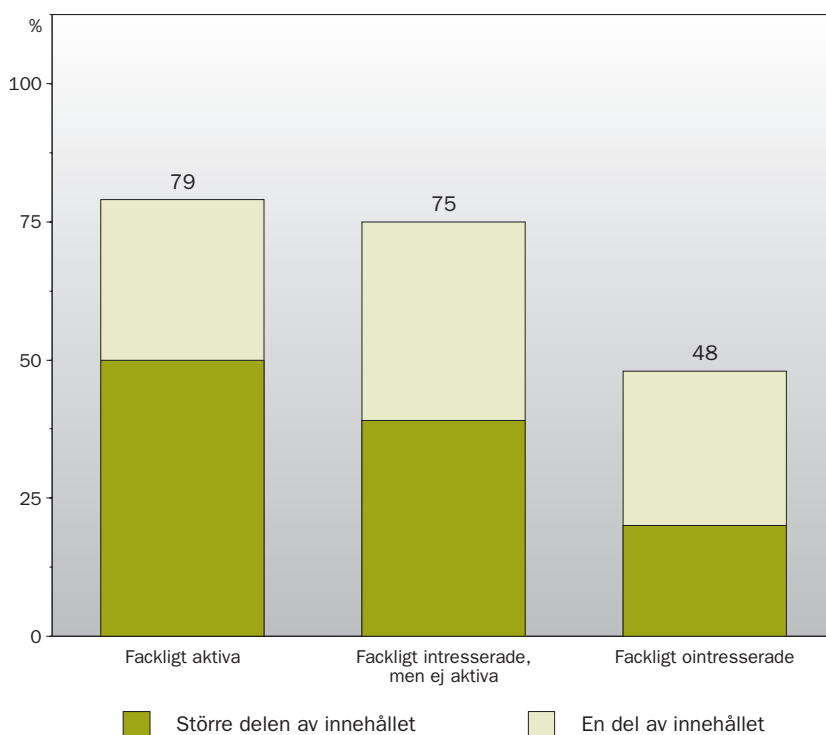
Vi ska också göra en jämförelse mellan *fackligt aktiva och andra*. Resultaten visar – inte oväntat – att de fackligt aktiva inom LO läser mest och de fackligt ointresserade allra minst (diagram 21). Vi kan emellertid konstatera att skillnaden mellan de fackligt aktiva och de som är fackligt intresserade men inte själva aktiva, är ganska liten. Det också värt att notera att även bland de fackligt ointresserade är det många (nästan hälften) som läser större delen eller en del av den fackliga tidningen.

Hur mycket man läser av den fackliga tidningen.

LO-medlemmar.

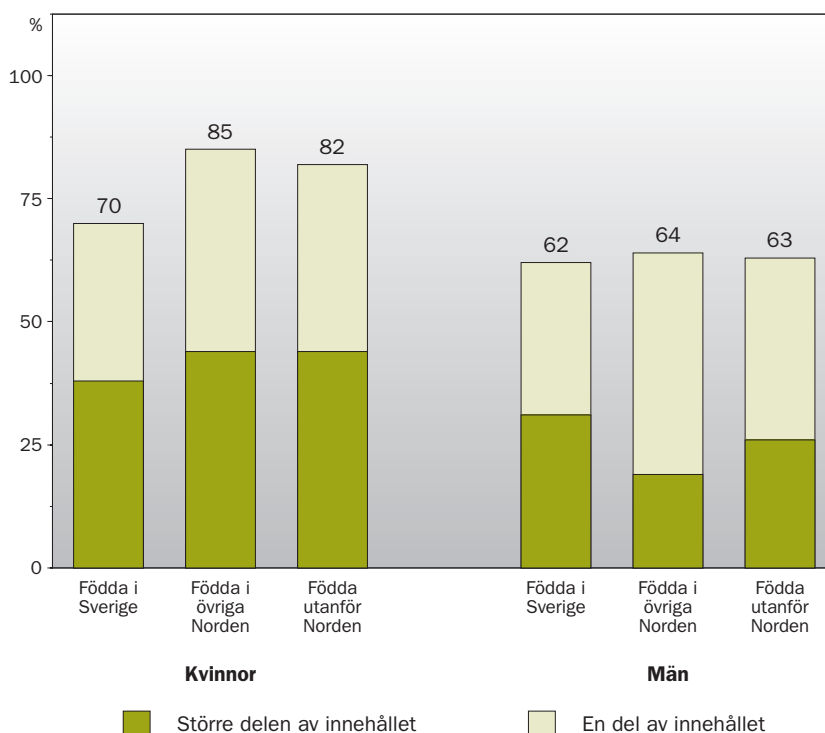
Hur mycket man läser av den fackliga tidningen.

LO-medlemmar.

Hur mycket man läser av den fackliga tidningen.

LO-medlemmar.

De fackliga tidningarna har tydligen ett innehåll som *lockar även de mindre intresserade till läsning*. Kanske är den fackliga tidningen rentav en av de allra bästa kanalerna att nå den här gruppen, och därmed också att öka intresset för den fackliga verksamheten bland de 30 procent av LO-medlemmarna som uppger att de är fackligt ointresserade.

Slutsatserna blir desamma när vi delar in TCO- och SACO-medlemmarna efter fackligt intresse och aktivitet (tabellerna 44b–c).

Vi gör också en indelning av LO-medlemmarna efter födelseland och finner att bland *kvinnorna* är det så att de som är *födda i andra länder* läser *mer* av den fackliga tidningen än de som är födda i Sverige. Vad gäller *män* visar det sig att det är små skillnader mellan de tre jämförda grupperna.

Vilka förändringar har då skett? Vi kan här göra jämförelse med de tidigare undersökningarna 1998, 1993 och 1988. Glädjande nog man kan konstatera att *den tidigare nedgången vad gäller läsning av de fackliga tidningarna verkar ha brutits* (tablå 18). I jämförelse med undersökningen för fyra år sedan (1998) tycks andelen LO-medlemmar som läser *större delen eller en del av innehållet* i den fackliga tidningen ha ökat något – från 62 till 66 procent. Om man begränsar sig till att se på andelen som läser *större andelen av innehållet* har det dock inte varit någon ökning utan siffran har varit i stort sett oförändrad.

Vad gäller de mera långsiktiga förändringarna finner vi att det varit

Förändringar i läsning av de fackliga tidningarna.

LO-medlemmar. Procent.

	<i>Större delen eller en del av innehållet</i>				<i>Större delen av innehållet</i>			
	1988	1993	1998	2002	1988	1993	1998	2002
Hela LO	73	69	62	66	35	33	36	34
Industrifacket	..	61	49	63	..	26	24	23
Metall	65	66	53	56	26	19	27	25
Målarna	77	70	46	39
Fastighets	75	65	44	36
Handels	67	59	52	67	30	27	31	34
Hotell- och Restaurang	74	71	47	37
SEKO	69	68	66	63	33	29	38	35
Kommunal	83	73	71	71	43	40	44	39

..) Uppgift saknas

en minskning – andelen som läser *större delen eller en del av innehållet* i den fackliga tidningen har minskat från 73 till 66 procent sedan år 1988. Däremot har det, sett i detta längre tidsperspektiv, inte varit någon minskning av andelen som läser *större delen av innehållet* i tidningen. Gruppen ”flitiga läsare” (som läser större delen av innehållet) har varit ganska oförändrad under hela den period av nästan femton år som vi kan överblicka.

I tablå 18 (och tabell 84) redovisas också förändringarna för olika fackförbund. Det framgår där att sedan den förra undersökningen år 1998 har andelen som läser *större delen eller en del av innehållet* i den fackliga tidningen ökat kraftigt i Industrifacket, men minskat i Fastighets och i Målareförbundet (dock i båda dessa båda förbund från en mycket hög nivå). Vad gäller andelen som läser *större delen av innehållet* har det sedan 1998 varit en minskning främst i Målareförbundet, Hotell- och Restaurang och Fastighets.

En indelning av medlemmarna i LO efter ålder visar att andelen som läser *hela eller en del av innehållet* i den fackliga tidningen minskade i alla åldersgrupper mellan 1988 och 1998. Efter 1998 har det dock skett en viss ökning i flertalet grupper – det gäller exempelvis bland yngre kvinnliga och manliga LO-medlemmar (tablå 19 och tabell 86).

Det står emellertid klart att i jämförelse med år 1988, alltså för nästan femton år sedan, är andelen som läser *större delen eller en del av innehållet*

Förändringar i läsning av de fackliga tidningarna.

Kvinnor och män i olika åldersgrupper inom LO. Procent.

	Större delen eller en del av innehållet				Större delen av innehållet			
	1988	1993	1998	2002	1988	1993	1998	2002
Kvinnor								
18–29 år	65	59	52	58	28	28	23	26
30–49 år	83	72	70	71	41	37	46	38
50–64 år	81	77	73	81	46	40	49	48
Alla kvinnor	77	70	67	71	39	35	42	38
Män								
18–29 år	58	51	44	49	20	19	23	24
30–49 år	70	69	56	61	31	30	26	27
50–64 år	81	83	71	73	46	45	45	39
Alla män	69	67	57	62	32	30	30	30

let i den fackliga tidningen lägre idag i nästan alla grupper. Undantaget är som vi ser kvinnor i åldersgruppen 50–64 år. Det är också den grupp som idag allra mest läser sin fackliga tidning.

Inom LO har läsandet av fackliga tidningar minskat påtagligt bland de fackligt aktiva under de femton åren sedan 1988 (från en mycket hög nivå), minskat betydligt mindre bland dem som är fackligt intresserade men inte själva aktiva och inte minskat alls bland de fackligt ointresserade. Det har alltså skett en *utjämning* mellan de tre grupperna (tabell 87).

Synen på det facklig-politiska samarbetet

7

I undersökningen ingår också en fråga om inställningen till samarbetet med det socialdemokratiska partiet. Denna fråga har ställts enbart till LO-medlemmar.

Frågan formulerades på följande sätt:

”Vad anser Du om samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet? Bör det öka, vara oförändrat, minska eller upphöra?”

Det framgår av svaren att 43 procent av LOs medlemmar vill att samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet ska vara oförändrat eller öka, medan 21 procent anser att det bör minska eller upphöra (tablå 20). Men det framgår också att en mycket stor grupp anser det vara svårt att svara på frågan. Mer än var tredje LO-medlem, 36 procent, har svarat ”vet ej” eller inte svarat alls.

Det finns en klar skillnad mellan kvinnor och män inom LO. Det framgår av tablå 21. Andelen som anser att det facklig-politiska samarbetet bör *minska eller upphöra* är klart högre bland män än bland kvinnor (27 procent för män mot 14 procent för kvinnor). Också andelen som anser att samarbetet bör *öka eller vara oförändrat* är något högre bland männen (46 procent för män och 41 procent för kvinnor). Däremot är gruppen osäkra betydligt mycket större bland kvinnor än bland män – andelen som svarar ”vet ej” eller inte ger något svar är så hög som 45 procent för kvinnorna jämfört med drygt 25 procent för männen.

Det görs ofta gällande att *ungdomar* är mer negativa till det facklig-politiska samarbetet än andra. Resultaten ger *inte* något stöd för det

TABLÅ

20

Vad man anser om samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet.

LO-medlemmar. Procent.

Samarbetet bör:	
Öka	17
Vara oförändrat	26
Minska	8
Upphöra	13
Vet ej, ej svar	36
Summa	100

Vad man anser om samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet.

LO-medlemmar. Procent.

	<i>Bör öka</i>	<i>Bör vara oförändrat</i>	<i>Bör minska</i>	<i>Bör upphöra</i>	<i>Vet ej, ej svar</i>	<i>Summa</i>
Kvinnor						
18–29 år	10	22	1	3	64	100
30–49 år	16	23	6	9	46	100
50–64 år	26	23	8	12	31	100
Alla kvinnor	18	23	5	9	45	100
Män						
18–29 år	14	27	4	6	49	100
30–49 år	17	26	13	21	23	100
50–64 år	20	34	11	21	14	100
Alla män	17	29	10	17	27	100

påstående. Däremot är de unga *osäkrare* än de äldre i sina svar. En högre andel bland de unga har angett "vet ej" eller inte kunnat svara. Vi kan se att osäkerheten är alldeles särskilt stor bland de unga LO-kvinnorna. De som är mest negativa till det facklig-politiska samarbetet är män i åldersgrupperna 30–49 år och 50–64 år. Ungefär en tredjedel i dessa båda grupper anser att samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet bör minska eller upphöra.

Skillnaderna mellan olika fackförbund som redovisas i tablå 22, och som också illustreras i diagram 23, är inte påfallande stora. Om man jämför andelen som anser att det facklig-politiska samarbetet *bör öka eller vara oförändrat* med andelen som anser att samarbetet *bör minska eller upphöra* tycks det dock som om medlemmarna i SEKO har den mest negativa inställningen. Exempel på förbund där medlemmarna har en mycket positiv inställning till det facklig-politiska samarbetet är Livs, Skogs- och Träfacket och Målareförbundet. Som framgår av tablån är dock osäkerheten mycket stor i många förbund, vilket kan göra det

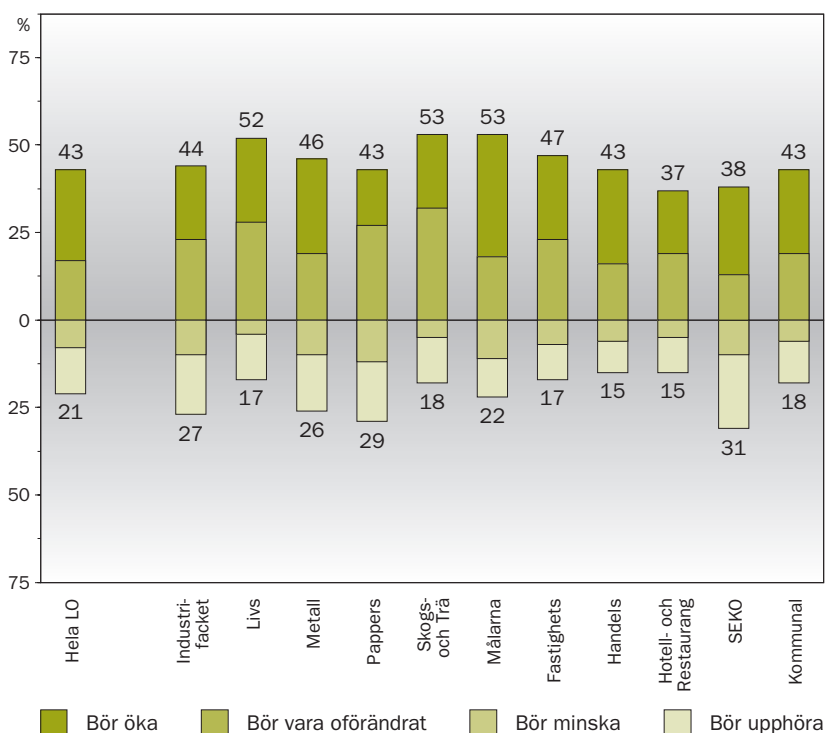
Vad man anser om samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet.

LO-medlemmar. Procent.

	<i>Bör öka</i>	<i>Bör vara oförändrat</i>	<i>Bör minska</i>	<i>Bör upphöra</i>	<i>Vet ej, ej svar</i>	<i>Summa</i>
Hela LO	17	26	8	13	36	100
Industrifacket	23	21	10	17	29	100
Livs	24	28	4	13	31	100
Metall	19	27	10	16	28	100
Pappers	16	27	12	17	28	100
Skogs- och Träfacket	21	32	5	13	29	100
Målarna	18	35	11	11	25	100
Fastighets	23	24	7	10	36	100
Handels	16	27	6	9	42	100
Hotell- och Restaurang	19	18	5	10	48	100
SEKO	13	25	10	21	31	100
Kommunal	19	24	6	12	39	100

Vad man anser om samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet.

LO-medlemmar.

svårt att dra några riktigt bestämda slutsatser när man gör jämförelser om vad olika grupper anser om det facklig-politiska samarbetet.

De regionala skillnaderna är små framgår det av tabell 50.

Vilka *förändringar* har då skett i synen på det facklig-politiska samarbetet? I tabell 23 sammanfattas vad som hänt. Vi anger i procent av hela gruppen LO-medlemmar.

Det visar sig att andelen LO-medlemmar som anser att samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet *bör minska eller upphöra* har minskat från 28 till 21 procent sedan den förra undersökningen år 1998. Men också andelen som anser att samarbetet *bör öka eller vara ungefär oförändrat* har minskat – från 52 till 43 procent. En stor förändring är att andelen *osäkra* har ökat mycket kraftigt (från 20 till 36 procent).

Om vi istället ser på utvecklingen på längre sikt – under de nästan femton åren sedan den första undersökningen år 1988 – finner vi att andelen som anser att samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet *bör minska eller upphöra* är ungefär oförändrad, medan andelen som anser att samarbetet *bör öka eller vara ungefär oförändrat* har minskat starkt (från 61 procent till 43 procent). En mycket markant förändring är att andelen *osäkra* har ökat kraftigt (från 16 till 36 procent).

TABLÅ

23

Förändringar i synen på samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet.

LO-medlemmar. Procent.

Samarbetet bör:	1988	1993	1998	2002
Öka	25	26	23	17
Vara oförändrat	36	32	29	26
Minska	10	14	11	8
Upphöra	13	15	17	13
Vet ej, ej svar	16	13	20	36
Summa	100	100	100	100

I tablå 24 speglas förändringarna för kvinnor och män. Andelen som vill att det facklig-politiska samarbetet ska *minska eller upphöra* har minskat bland både kvinnor och män sedan den förra undersökningen år 1998 (från 19 till 14 procent för kvinnor och från 35 till 27 procent för män). Andelen som anser att samarbetet *bör öka eller vara ungefär oförändrat* har minskat starkt (från 52 till 41 procent bland kvinnor och från 52 till 46 procent bland män). Andelen osäkra har ökat kraftigt bland båda könen (från 29 till 45 procent för kvinnor och från 13 till 27 procent för män).

I jämförelse med den första undersökningen för nästan femton år sedan (år 1988) har andelen kvinnor som vill att det facklig-politiska samarbetet ska *minska eller upphöra* minskat något (från 18 till 14 procent), och bland männen är andelen exakt densamma som 1988. För både kvinnor och män är den mest påtagliga förändringen att osäkerheten har ökat – andelen *osäkra* har bland kvinnor ökat från 25 till 45 procent och bland män från 9 till 27 procent.

Vid en indelning efter *ålder* i tabell 89 är det allra mest tydliga att andelen *osäkra* har ökat så oerhört bland de unga medlemmarna inom LO, det gäller både kvinnor och män. Andelen som säger "vet ej" eller inte ger något svar har bland de unga kvinnorna under 30 år ökat från 35 till 64 procent sedan 1988 och från 16 till 49 procent bland de unga männen.

Vi ska avsluta med att se på förändringarna för olika fackförbund (tabell 88). Den tydligaste slutsats som kan dras är att i alla de jämförda förbunden har andelen osäkra ökat markant.

TABLÅ

24

Förändringar i synen på samarbetet mellan LO och socialdemokratiska partiet.

LO-medlemmar. Procent.

	Kvinnor				Män			
	1988	1993	1998	2002	1988	1993	1998	2002
Öka	26	26	25	18	24	26	21	17
Vara oförändrat	30	32	27	23	40	31	31	29
Minska	7	9	7	5	13	18	14	10
Upphöra	11	11	12	9	14	19	21	17
Vet ej, ej svar	25	22	29	45	9	6	13	27
Summa	100	100	100	100	100	100	100	100

Upplevd yrkesmässig och klassmässig tillhörighet

Stora förändringar sker i arbetslivet vad gäller yrken, branscher och arbetsplatsernas karaktär. Något som ofta diskuteras är hur de här förändringarna har påverkat dels den traditionella uppdelningen i arbetare och tjänstemän, dels den klassmässiga samhörigheten eller ”klassidentifikationen”. Det är frågor som båda har viss anknytning till synen på det facklig-politiska samarbetet.

I undersökningen speglas hur olika grupper av anställda ser på sig själva. Vilken yrkesställning anser man sig ha, och vilken samhällsklass anser man sig tillhöra?

Viktigt i det sammanhanget är att vi kan göra jämförelser med motsvarande undersökning för fem år sedan, så att vi kan se vilka förändringar som har skett.

Den första av de båda frågor som har ställts har följande lydelse.
”Vilket känner Du dig mest som?”

De upplästa svarsalternativen var:

- arbetare
- tjänsteman
- egen företagare
- annat. Ange i så fall vad.

Den andra frågan var:

”Vi har i alla tider talat om klassamhället och vi gör det ofta än idag i debatter och diskussioner. Om Du ser till Dig själv vilket anser Du att Du kan räknas till?”

De upplästa svarsalternativen var följande:

- arbetarklass
- lägre medelklass
- övre medelklass
- överklass

De intervjuade gavs också möjlighet att ange att man inte kunde svara eller att inget svarsalternativ passade, vilket markerades med ett särskilt förkodat svarsalternativ i intervjuformuläret.

TABLÅ

25

Anser sig vara arbetare eller tjänstemän.

Procent.

	LO	TCO	SACO	Samtliga
Arbetare	88	31	15	58
Tjänstemän	6	59	76	34
Egen företagare	2	3	3	2
Annat	4	7	6	6
Summa	100	100	100	100

Anser sig vara arbetare eller tjänsteman

Vi ska börja med att se på hur de anställda svarat på den första frågan. En översikt ges i tablå 25. Vi anger andelarna i procent.

Det visar sig att nästan 60 procent av *alla anställda* ser sig mest som arbetare, ungefär 35 procent som tjänstemän, medan övriga har angett annat alternativ eller i någon mån även som egen företagare.

Att medlemmar i en facklig organisation ser sig själva som egna företagare kan bero på att man faktiskt är företagare (gäller till exempel en hel del medlemmar i SACO) eller att man kombinerar en anställning med ett eget företag.

Hur fördelningen är på arbetare och tjänstemän följer som vi kan se i stort sett de fackliga gränserna. Sålunda ser till exempel nästan 90 procent av LO-medlemmarna sig som arbetare.

Lite överraskande är det kanske att så mycket som ungefär 30 procent av TCO-medlemmarna ser sig mest som arbetare, och att det också är fallet för 15 procent av SACO-medlemmarna. Vi ska se närmare på detta genom att göra ytterligare uppdelningar av de anställda.

I tablå 26 ser vi på skillnaderna mellan olika grupper av arbetare och tjänstemän. Det som är mest påfallande är att så höga andelar av

TABLÅ

26

Anser sig vara arbetare eller tjänstemän.

Procent.

	Arbetare	Tjänstemän	Egen företagare	Annat	Summa
Industrifacket	89	4	2	5	100
Livs	89	4	2	5	100
Metall	91	4	1	4	100
Pappers	91	3	1	5	100
Skogs- och Träfacket	96	1	0	3	100
Målarna	93	3	2	2	100
Fastighets	85	5	4	6	100
Handels	79	11	3	7	100
Hotell- och Restaurang	84	7	5	4	100
SEKO	77	17	2	4	100
Kommunal	91	3	3	3	100
TCO Privat	19	71	5	5	100
TCO Statlig	30	68	0	2	100
TCO Kommunal	49	40	0	11	100
SACO Privat	11	80	6	3	100
SACO Statlig	6	87	2	5	100
SACO Kommunal	23	68	1	8	100

Förändringar i uppfattning om man anser sig vara arbetare eller tjänstemän.

Procent.

	Arbetare				Tjänstemän				Egen företagare				Annat			
	88	93	98	02	88	93	98	02	88	93	98	02	88	93	98	02
LO																
Kvinnor	90	91	90	89	6	7	6	6	0	0	2	2	4	2	2	3
Män	92	94	90	87	5	5	5	7	1	0	2	2	2	1	3	4
Båda könen	91	92	90	88	5	6	5	6	1	0	2	2	3	2	3	4
TCO																
Kvinnor	31	29	35	36	62	65	60	57	1	0	2	1	6	6	3	6
Män	21	21	23	24	69	73	69	64	2	1	4	5	8	5	4	7
Båda könen	27	25	30	31	65	69	63	59	1	1	3	3	7	5	4	7
SACO																
Kvinnor	14	17	16	21	74	78	77	69	2	1	3	3	10	4	4	7
Män	5	7	12	9	86	82	80	82	4	3	4	3	5	8	4	6
Båda könen	8	12	14	15	81	80	78	76	3	2	4	3	8	6	4	6

de offentligt anställda TCO-medlemmarna känner sig mest som arbetare. Det gäller förbund som till exempel Statstjänstemannaförbundet, Kommunaltjänstemannaförbundet, Lärarförbundet och Vårdförbundet. Vi kan också notera att nästan var fjärde av SACOs kommunalanställda ser sig mest som arbetare.

Uppfattningen om man är arbetare eller tjänsteman följer mycket mera strikt de fackliga gränserna bland de privatanställda än bland de statligt och kommunalt anställda. Det har sannolikt samband med att man på den offentliga sidan i avtal om löner och om allmänna anställningsvillkor inte alls gör samma uppdelning på arbetare och tjänstemän som på den privata sidan. I det statliga avtalet om allmänna anställningsvillkor görs överhuvudtaget ingen åtskillnad. Ett förbund som avviker lite från övriga privata LO-förbund är Handelsanställdas Förbund, som organiserar förhållandevis många tjänstemän. Vi kan i tablå 26 se att bland de elva jämförda LO-förbunden är andelen som mest känner sig som tjänstemän högst i SEKO och Handels.

Skillnaderna mellan olika åldersgrupper inom LO är små bland både kvinnor och män. Genomgående är det mellan 85 och 90 procent som ser sig som arbetare (tabell 53a i tabellbilagan).

Vilka *förändringar* har då skett under de nästan femton åren sedan den första undersökningen år 1988?

I tablå 27 kan vi konstatera att det är ganska lite som har hänt bland LO-medlemmar. Andelen LO-medlemmar som mest ser sig som arbetare låg på ungefär 90 procent 1988 och ligger så även idag. Den lilla förändring som man kan avläsa är inte säkerställd.

Även när vi gör uppdelning av LO-medlemmarna efter ålder blir slutsatsen att förändringarna har varit mycket små (tabell 92).

Bland tjänstemännen, och då gäller det särskilt bland SACOs medlemmar, kan man kanske lite överraskande konstatera att andelen som mest ser sig som arbetare har ökat och andelen som ser sig som tjänstemän har minskat. Det kan vara så att *gränserna mellan arbetare och tjänstemän uppfattas som allt mera flytande*, och att svaren *uttrycker något av en egen identifikation*.

Vilken samhällsklass man anser sig tillhöra

Vilken samhällsklass man anser sig tillhöra beror inte bara på vilket yrke man har, utan påverkas också i många fall också av uppväxtmiljön, bestämd bland annat av föräldrarnas yrke och samhällsklass. Särskilt för ungdomarna har detta förmodligen en ganska stor betydelse. För dem som är gifta eller sammanboende har troligen också den andra partens yrke betydelse. Med hänsyn till ett kvardröjande traditionellt könsrollsmönster finns det anledning att tro att mannens yrke mera påverkar kvinnans upplevda klasstillhörighet än att kvinnans yrke påverkar mannens upplevda klasstillhörighet.

I tablå 28 kan vi se att knappt fyra av tio anställda – 38 procent – räknar sig till arbetarklass. Nästan 35 procent räknar sig till lägre medelklass och ungefär 20 procent till övre medelklass. Nästan inga alls menar att de tillhör överklass.

Vad de anställda lägger in i uttryck som "arbetarklass" och "lägre medelklass" vet vi inte. Den förhållandevis höga andelen som svarat att de inte vet eller som inte gett något svar tyder på vissa svårigheter att svara. En viss försiktighet i tolkningen av svaren är därför tillräddig.

Svaren följer emellertid, som vi kan se i tablå 28, förhållandevis väl de fackliga gränserna. Nästan 60 procent av LO-medlemmarna anser sig tillhöra arbetarklass och drygt 25 procent lägre medelklass. Av SACO-medlemmarna är det bara drygt 5 procent som anser sig tillhöra arbetarklass, medan 50 procent anser sig tillhöra övre medelklass och ungefär 30 procent lägre medelklass. TCO-medlemmarna är mera delade – de har sin tyngdpunkt i lägre medelklass (ungefär 45 procent), medan 20 procent anser sig tillhöra arbetarklass och ungefär lika stor del övre medelklass.

I de uppdelningar vi gör av LO-medlemmarna efter kön och ålder i tabellerna 56a är finner man i den äldsta åldersgruppen, 50–64 år, är det en högre andel som anser sig tillhöra arbetarklass än i de båda yngre åldersgrupperna (ungefär tio procentenheter högre). Man kan också se att i varje åldersgrupp är andelen som anser sig tillhöra arbetarklass högre bland män än bland kvinnor (denna skillnad är dock relativt liten i åldersgruppen 30–49 år).

Skillnaderna i upplevd klasstillhörighet mellan LO-, TCO- och SACO-medlemmar är störst bland de privatanställda (tablå 29). Detta är ett mönster som vi tidigare har sett, och sammanhänger säkert delvis

TABLÅ

28

Upplevd klasstillhörighet.

Procent.

	LO	TCO	SACO	Samtliga
Arbetarklass	58	20	7	38
Lägre medelklass	27	44	29	33
Övre medelklass	8	23	50	19
Överklass	0	1	1	1
Vet ej, ej svar	7	12	13	9
Summa	100	100	100	100

Upplevd klasstillhörighet.

Procent.

	Arbetar- klass	Lägre medel- klass	Övre medel- klass	Över- klass	Vet ej, ej svar	Summa
Industrifacket	61	23	8	1	7	100
Livs	63	21	5	0	11	100
Metall	65	22	6	0	7	100
Pappers	64	22	10	0	4	100
Skogs- och Trärfacket	69	24	2	0	5	100
Målarna	67	16	8	0	9	100
Fastighets	62	26	6	0	6	100
Handels	44	34	12	0	6	100
Hotell- och Restaurang	57	24	9	1	9	100
SEKO	46	36	10	2	6	100
Kommunal	56	29	7	0	8	100
TCO Privat	16	40	30	1	13	100
TCO Statlig	21	54	17	0	8	100
TCO Kommunal	23	46	18	0	13	100
SACO Privat	8	19	57	1	15	100
SACO Statlig	1	36	51	0	12	100
SACO Kommunal	9	32	44	2	13	100

med den mycket tydligare kategoriuppdelningen på den privata sidan – med olika lönesystem och olika typer av avtal om bland annat allmänna anställningsvillkor.

I samtliga av de jämförda LO-förbunden utom Handels och SEKO upplever en övervägande del att de tillhör arbetarklassen. Som tidigare har framhållits är det förhållandevis många inom SEKO och Handels som mest ser sig som tjänstemän.

TCO har som framhållits sin tyngdpunkt i lägre medelklass, och vi kan i tablå 29 se att så mycket som mellan 40 och 55 procent av de redovisade grupperna av TCO-medlemmar anser sig tillhöra denna grupp.

Bland SACOs medlemmar återspeglas i tablå den tydliga skillnaden mellan de privatanställda och de offentligt anställda. Medan så mycket som drygt 55 procent av de privatanställda SACO-medlemmarna anser sig tillhöra övre medelklass och endast knappt 20 procent lägre medelklass, är fördelningen på de båda grupperna mycket mera jämn bland de kommunalt och statligt anställda. Däremot är det genomgående mycket låga andelar av de anställda som anser sig tillhöra överklassen.

Av intresse kan också vara att jämföra de *ej fackligt organiserade* med dem som är medlemmar i facket. Bland dem som inte är medlemmar gör vi en uppdelning på dem som är medlemmar i a-kassa och dem som varken är medlemmar i facket eller a-kassa. I tablå 58 framgår att *ej fackanslutna arbetare* i mycket *mindre* omfattning än arbetare som är medlemmar i facket anser att de tillhör arbetarklass (andelen som anser att de tillhör arbetarklass är drygt 60 procent bland arbetare som är medlemmar, 45 procent bland arbetare som endast är med i a-kassa och knappt 35 procent bland arbetare som varken är med i facket eller a-kassan).

Vilka *förändringar* har då skett vad gäller klassidentifikation? Vi kan se att andelen LO-medlemmar som anser tillhöra arbetarklass har mins-

Förändringar i upplevd klasstillhörighet.

Procent.

	Arbetarklass				Lägre medelklass				Övre medelklass				Överklass				Vet ej, ej svar			
	88	93	98	02	88	93	98	02	88	93	98	02	88	93	98	02	88	93	98	02
LO																				
Kvinnor	65	62	62	54	23	24	27	30	4	7	7	8	0	0	0	0	8	7	4	8
Män	66	67	63	62	22	22	26	24	5	6	9	8	0	0	0	0	7	5	2	6
Båda könen	66	65	63	58	23	23	26	27	4	6	8	8	0	0	0	0	7	6	3	7
TCO																				
Kvinnor	16	20	17	22	43	48	48	45	24	22	29	20	1	0	1	1	16	10	5	12
Män	22	16	26	16	44	54	42	44	15	19	26	30	0	0	0	0	19	11	6	10
Båda könen	19	18	20	20	44	51	46	44	20	20	28	23	0	0	0	1	17	11	6	12
SACO																				
Kvinnor	5	8	6	7	25	32	39	30	50	44	47	48	0	3	2	1	20	13	6	14
Män	6	3	3	6	30	32	36	28	42	51	50	52	6	4	3	1	16	10	8	13
Båda könen	5	5	4	7	28	32	38	29	45	48	49	50	4	4	2	1	18	11	7	13

kat från 66 till 58 procent under de nästan femton åren (tablå 30). Istället har andelen som anser sig tillhöra medelklass (lägre och övre medelklass sammantaget) ökat från 27 till 35 procent. Bland kvinnorna inom LO har minskningen av andelen som anser sig tillhöra arbetarklass varit större än bland männen – minskning från 65 till 54 procent bland kvinnorna och från 66 till 62 procent bland männen.

Också vad gäller TCO-medlemmar har förändringarna sedan 1988 varit olika för kvinnor och män. Bland kvinnorna har andelen som anser sig tillhöra arbetarklassen ökat (från 16 till 22 procent), medan det omvända gäller för männen (minskning från 22 till 16 procent). Istället har andelen TCO-män som anser sig tillhöra övre medelklass ökat kraftigt (från 15 till 30 procent), medan det snarast varit en tendens åt andra håll bland kvinnorna (minskning från 24 till 20 procent). Bland både kvinnor och män inom TCO gäller att andelen som anser sig tillhöra lägre medelklass är i stort sett oförändrad.

Vad beträffar SACO kan man notera att andelen män som anser sig tillhöra övre medelklass har ökat en del sedan 1988 (från 42 till 52 procent), medan andelen som anser sig tillhöra överklassen har minskat (från 6 till 1 procent). Bland kvinnorna har förändringarna varit mindre.

Om vi ser till *samtliga anställda* har sedan 1988 andelen som anser sig tillhöra arbetarklass minskat från 45 till 38 procent, medan andelen som anser sig tillhöra lägre medelklass och övre medelklass har ökat från 30 till 33 procent respektive från 13 till 19 procent. Andelen som svarat "vet ej" eller inte alls gett något svar har minskat från 12 till 9 procent.

I tabell 94 i bilagan beskrivs också förändringarna för olika fackförbund. Man kan här bland annat se att andelen medlemmar i Metall som anser sig tillhöra arbetarklass har minskat från 74 till 65 procent sedan 1988 och i Kommunal från 62 till 56 procent. Det kan noteras att i ett förbund som Kommunaltjänstemannaförbundet har andelen som anser sig tillhöra arbetarklass ökat sedan 1988, och en viss sådan tendens finns även i Statstjänstemannaförbundet.

Bilaga

Beslut av LOs styrelse våren 1994 för att få till stånd en jämnare fördelning av de fackliga uppdragen

- *Att uttala som sin gemensamma målsättning att antalet kvinnliga ombud till kongresser och representantskap ska motsvara deras andel i medlemskåren. Det innebär att förbundens delegationer bör ha en sammansättning av kvinnor och män som motsvarar deras andel i medlemskåren.*
- *Att LO centralt och LO-distrikten ska sträva efter att anställda kvinnliga funktionärer och tjänstemän vid vakanser i syfte att uppnå en jämnare könsrepresentation. Undantag ska motiveras särskilt i beslutsunderlaget.*
- *Att vid LO-sektioners och -distrikts årsmöten 1996 bör varje distrikt ha en andel kvinnor med förtroendeuppdrag i styrelserna som motsvarar andelen i medlemskåren. Det innebär att ett särskilt ansvar åvilar förbunden att beakta detta vid nominering.*
- *Att LO-distrikten till representantskapen bör se över representationen i valberedningarna och vidta åtgärder för att uppnå en jämn könsrepresentation.*
- *Att särskilda utbildningar för valberedningarna startas.*
- *Att en analys av skälen till den minskade kvinnorepresentationen görs.*
- *Att landssekretariatet och arbetsutskottet vidtar särskilda åtgärder för att uppnå en jämn könsrepresentation (45 procent) i de arbetsgrupper som utses. Undantag från en jämn könsrepresentation ska särskilt motiveras.*
- *Att inom ramen för Rättviseutredningen ge förslag till åtgärder för att förbättra kvinnorepresentationen.*

I ***Rättviseutredningens rapport***, som godkändes av LO-kongressen 1996, förslogs bland annat följande:

- *Varje år bör särskilda planer fastställas för hur de förtroendevaldas behov av utbildning och utveckling ska tillgodoses. Detta för att förhindra avhopp och för att fler ska ta på sig mer ansvarsfulla uppdrag i framtiden. Men också för att möjliggöra rekrytering av fler kvinnor på olika nivåer.*
- *Varje år bör en redovisning ske av hur kvinnors och mäns representation på alla nivåer har förändrats under året och vad som ska göras för att uppnå målet kommande år.*

Rättviseutredningen framhöll, att för att få kunna uppnå jämställdhet och jämnare könsrepresentation, krävs ett lokalt jämställdhetsarbete där förbunden och LO fungerar som resurser och stöd. Exempel på vad som kan göras är enligt utredningen: Utbildning i jämställdhetsanalys för både män och kvinnor, inventering och inrättande av fackliga jämställdhetsprogram och planer på alla nivåer, strategier för hur en jämn könsrepresentation ska uppnås fastställs årligen liksom revision av hur könsrepresentationen förändrats, personliga utvecklingsplaner för förtroendevalda och anställda, utbildningar av valberedningar, upprättande av banker med kvinnonamn, tydliga kriterier för vad som krävs för uppdrag, årliga rekryteringsplaner för anställda och förtroendevalda, aspirantutbildning för fackliga ledare/ombudsmän samt mentorsprogram och nätverk.